

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΝΗΜΗ ΚΑΙ “ΛΗΘΗ” ΣΕ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ, ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Άννα Μαντόγλου

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα

Περίληψη: Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”. Στην έρευνα συμμετείχαν 575 άνδρες και 635 γυναίκες διαφορετικών ηλικιών, οι οποίοι έγραψαν τρία γεγονότα, σε προσωπικό, οικογενειακό, και κοινωνικό πλαίσιο, αντιστοίχως, “που αξίζει να θυμούνται” και τρία “που θα ήθελαν να ξεχάσουν”. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η αυτοβιογραφική μνήμη συντίθεται από όμορφα και ευχάριστα γεγονότα που συμβάλλουν στη θετική αυτο-εικόνα και αυτο-προαγωγή του ατόμου. Αντιθέτως, τα γεγονότα αυτοβιογραφικής “λήθης” ήταν τέτοια που πληγώνουν το άτομο, το στενοχωρούν, του δημιουργούν άγχος, το κάνουν να ντρέπεται, και να επιθυμεί να μην είχαν συμβεί ποτέ. Αυτό παρατηρήθηκε ιδιαίτερα στη συνθήκη της *κοινωνικής* αυτοβιογραφικής “λήθης”, η οποία συγκροτείται από γεγονότα τραυματικά, ταπεινωτικά, απαγορευμένα, και τα οποία θεωρείται ότι εξοστρακίζονται από τη μνήμη για λόγους ηθικής και αποσιώπησης. Βρέθηκε, επίσης, ότι η επιλογή των γεγονότων της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης” εξαρτάται από την ηλικία των συμμετεχόντων. Τέλος, το περιεχόμενο της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης” κατασκευαζόταν μέσα από τις καθημερινές σχέσεις που διατηρούσαν τα άτομα με τα μέλη των ομάδων στις οποίες ανήκαν. Η οικογένεια, το σχολείο, οι παρές, οι συνάδελφοι, το ιστορικο-κοινωνικό πλαίσιο της εποχής εφοδιάζουν τα άτομα με αναφορές αυτο-προσδιορισμού. Συμπεραίνεται ότι η κύρια λειτουργία της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης” είναι η οικοδόμηση και η υπεράσπιση της προσωπικής και κοινωνικής ταυτότητας του ατόμου.

Λέξεις κλειδιά: Αυτοβιογραφική “λήθη”, Αυτοβιογραφική μνήμη, Κοινωνικό πλαίσιο, Κοινωνική ταυτότητα.

Διεύθυνση: Άννα Μαντόγλου, Τμήμα Ψυχολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Λεωφόρος Συγγρού 136, 176 71 Αθήνα. Τηλ.: 210-4941965 & 6976569076. E-mail: madoglou@panteion.gr & madoglou@gmail.com

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη του περιεχομένου της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”¹, δηλαδή η διερεύνηση των γεγονότων που τα άτομα επιθυμούν είτε να θυμούνται είτε να ξεχάσουν για πάντα στη ζωή τους σε προσωπικό ή οικογενειακό επίπεδο, καθώς και οι πεποιθήσεις των ατόμων για το τι οι άλλοι επιθυμούν να θυμούνται ή να ξεχάσουν. Αυτές οι πεποιθήσεις των ανθρώπων για τη σκόπιμη μνήμη και λήθη των άλλων ονομάζονται στο κείμενο που ακολουθεί κοινωνική αυτοβιογραφική μνήμη και “λήθη”, αντιστοίχως. Η διάκριση της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”, σε *προσωπική, οικογενειακή, και κοινωνική* που προτείνουμε συνδέεται με πειραματικό χειρισμό, όπως θα δούμε στη συνέχεια, για τον εντοπισμό του περιεχομένου τους. Ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τον όρο “κοινωνική αυτοβιογραφική μνήμη” δε θα πρέπει να συγχέεται με αυτόν της “κοινωνικής μνήμης”. Η κοινωνική μνήμη αναφέρεται στην κοινωνική διάσταση της μνήμης και της πρόσληψής της ως μιας κοινωνικής κατασκευής, όπως έχουν προτείνει πολλοί κοινωνιολόγοι και κοινωνικοί ψυχολόγοι². Αντιθέτως, η κοινωνική αυτοβιογραφική μνήμη αναφέρεται σε μια μεθοδολογική διάκριση της συγκεκριμένης έρευνας η οποία διάκριση αφορά τι πιστεύει κάποιος για την αυτοβιογραφική μνήμη των άλλων ανθρώπων. Ωστόσο, όπως θα υποστηριχθεί παρακάτω, ακόμη και η προσωπική και οικογενειακή αυτοβιογραφική μνήμη δεν υφίστανται από μόνες τους (ως α-κοινωνικές), εφόσον οποιαδήποτε ανάμνηση είναι συνδεδεμένη με κάποια ομάδα (οικογένεια, σχολείο, εργασία, παρέα, κ.ά.) (βλ. Halbwachs, 1925/1994, 1950/1968) και φαίνεται να υπάρχει μια αλληλεπίδραση μεταξύ της ατομικής (προσωπικές μνήμες) και της κοινωνικής (δημόσιες ή κοινωνικές μνήμες) μνήμης.

Ειδικότερα, η διάκριση της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης” σε *προσωπική, οικογενειακή, και κοινωνική* αφορά προσωπικά γεγονότα του ίδιου του ατόμου, γεγονότα της οικογένειάς του, και γεγονότα της ζωής του “άλλου”³, αντιστοίχως. Η

¹ Η λήθη με τη νευροφυσιολογική της σημασία — παθολογία, εγκεφαλική βλάβη, φθορά μνημονικού ίχνους κ.ά. (Hayes, 1988, Παπανικολάου, 2007, Ribot, 1881/2005) — δεν περιλαμβάνεται στο πλαίσιο του παρόντος προβληματισμού. Είναι ανάγκη, όμως, να διευκρινιστεί ότι η χρήση του όρου “λήθη”, δηλαδή λήθη σε εισαγωγικά, αναφέρεται στη σκόπιμη λήθη, η οποία, τελικά, αποτελεί και η ίδια μια μορφή μνήμης (Barret-Ducrocq, 1999, Haas, 2000, Μαντόγλου, 2010α).

² Η κοινωνική μνήμη ορίζεται ως η μεταβίβαση, από γενιά σε γενιά, των γεγονότων που επέφεραν σημαντικές μακροχρόνιες αλλαγές στο άτομο ή στην κοινωνία. Η μνήμη δεν είναι επανάληψη ή μια παθητική εικόνα που εδρεύει στον εγκέφαλο. Είναι μια δυναμική διαδικασία οικοδόμησης του παρελθόντος που τη χαρακτηρίζουν η σύνθεση, η δημιουργία και η φαντασία (Jodelet, 1992). Η ενθύμηση δεν είναι μια αναπαραγωγή, αλλά μια κατασκευή του παρελθόντος στο παρόν, που επιτυγχάνεται με υλικά που βρίσκουμε στην κοινή μας ζωή με τους άλλους (Halbwachs (1925/1994, 1950/1968, Bartlett, 1932/1954).

³ alter.

προσωπική και οικογενειακή αυτοβιογραφική μνήμη/“λήθη” σχετίζεται με προσωπικές εμπειρίες και βιώματα του ίδιου του ατόμου, ενώ η κοινωνική αυτοβιογραφική μνήμη/“λήθη” αντανακλά το εσωτερικευμένο κοινωνικό περιβάλλον, και συνδέεται με γενικές γνώσεις του ατόμου για τις εμπειρίες των ανθρώπων σε κοινωνικό πλαίσιο. Οι γνώσεις αυτές διαπερνώνται από το κυρίαρχο αξιακό, κανονιστικό, και ιδεολογικό πλαίσιο και αντανακλούν την επιλογή των αυτοβιογραφικών γεγονότων που παρελθόντος που θεωρούμε ότι θα κάνει ο “άλλος” για εμάς όπως εμείς για τους άλλους. Οι Brewer και Miller (1996) παραλληλίζουν τη διάκριση *προσωπική και κοινωνική ταυτότητα* του ατόμου με τη διάκριση μεταξύ του *ιδιωτικού και δημόσιου εαυτού*, ή του *εσωτερικού και δηλωμένου/εξωτερικού εγώ* (Faucheux & Moscovici, 1968). Η πρώτη διάσταση αντιστοιχεί στην εικόνα που το άτομο καλλιεργεί για τον εαυτό του, ενώ η δεύτερη στην εικόνα που θέλει να προβάλει στους “άλλους” σε συνθήκη κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Σε αυτή την τελευταία, το άτομο αποσιωπά ένα τμήμα του παρελθόντος του που θεωρεί ότι επηρεάζει αρνητικά την εικόνα του. Έτσι, η διάκριση που προτείνεται εδώ μεταξύ προσωπικής, οικογενειακής, και κοινωνικής αυτοβιογραφικής μνήμης/“λήθης” αποσκοπεί, από τη μια, σε μια συγκριτική μελέτη αυτών που επιθυμεί το άτομο να αναφέρει ή αποσιωπά για τον εαυτό του και την οικογένειά του σε σχέση με αυτά που αναφέρει για τους άλλους (δηλαδή τον “άλλο”). Από την άλλη, όμως, διευκολύνει τους ανθρώπους να μιλήσουν για εμπειρίες και γεγονότα τα οποία δεν είναι πάντα ευχάριστα και τα οποία ενδέχεται να επέφεραν ντροπή, να είναι τραυματικά γεγονότα ή εμπειρίες που πονούν ή, γενικότερα, να αφορούν μια “απαγορευμένη” *α-λήθεια*⁴, η οποία αναφέρεται ευκολότερα όταν αυτή αφορά τους άλλους και όχι τα ίδια τα άτομα ή την οικογένειά τους (Madoglou, 2008. Μαντόγλου, 2010α).

Συνοψίζοντας, είναι δυνατόν ορισμένα γεγονότα να διατηρούνται στη μνήμη, ενώ άλλα είτε άμεσα είτε σταδιακά να παραμερίζονται (Todorov, 2004). Η διατήρηση στη μνήμη γεγονότων ή εμπειριών του παρελθόντος, όμως, δε γίνεται στην τύχη αλλά στη βάση της διασφάλισης της προσωπικής και κοινωνικής ταυτότητας του ατόμου στο παρόν και στο μέλλον. Το περιεχόμενο της αυτοβιογραφικής μνήμης περιέχει γεγονότα που ενδυναμώνουν την ταυτότητα των ατόμων, ενώ το περιεχόμενο της αυτοβιογραφικής “λήθης” συνθέτουν γεγονότα που απειλούν την ταυτότητά τους (Candau, 1998. Haas & Jodelet, 1999). Το ενδιαφέρον, επομένως,

⁴ Η λέξη “α-λήθεια”, προέρχεται από το α- το στερητικό και τη λήθη (λήθος) ή λησμονιά και «αρχικά θα προσδιόριζε γεγονότα ή πράγματα που δεν είναι δυνατόν να λησμονηθούν ή να αποκρυβούν» (Μπαμπινιώτης, 2002). Στο λεξικό νεοελληνικής γλώσσας του Μπαμπινιώτη διαβάζουμε, επίσης, ότι ο όρος «αληθής» παραπέμπει σε κάποιον «που δεν μπορεί να ξεχαστεί ή να αποκρυβεί», αυτός που δεν έχει λήθος ή λήθη, αυτός είναι α-ληθής, δηλ. φανερός, ελέγξιμος, απευδής». Το αντίθετό του, η αν-αλήθεια παραπέμπει σε κάτι που δε συμφωνεί με την αλήθεια, σε μια ψευδή πληροφορία που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

στη μελέτη της αυτοβιογραφικής μνήμης/“λήθης” δε βρίσκεται μόνο στην καταγραφή αυτού που θέλουμε να θυμόμαστε, αλλά και αυτού που δε θέλουμε να θυμόμαστε. Υπ’ αυτή την έννοια, η μνημοσύνη και η λησμοσύνη είναι ανθρωπίνες στρατηγικές.

Προηγούμενες έρευνες έχουν εξετάσει διάφορα θέματα της κοινωνικής μνήμης χωρίς να ασχοληθούν με τη “λήθη”. Τέτοια θέματα είναι η ιστορία ή σημαντικά πολιτικά γεγονότα του παρελθόντος (Liu & Hilton, 2005. Pennebaker, Paèz, & Rime, 1997. Pennebaker, Paèz, & Deschamps, 2006), οι μνήμες του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου (Paèz et al., 2008) το ιστορικο-εθνικό παρελθόν της Ελλάδας (Μαντόγλου, 2010β), το παγκόσμιο παρελθόν (Liu et al., 2005. Liu et al., 2009. Madoglou, Melista, & Liaris-Hochhaus, 2010) και οι μνήμες των εμφύλιων πολέμων (Iñiguez, Valencia, & Vázquez, 1997. Lira, 1997. Μπούσχοτεν, Βερβενιώτη, Βουτυρά, Δαλκαβούκης, & Μπάδα, 2008) Στην πλειοψηφία τους οι παραπάνω έρευνες επικεντρώνονται στις διαφορές του περιεχομένου του παρελθόντος που ανακαλούν οι διαφορετικές ηλικιακές ομάδες. Βέβαια, ανάλογα με το αντικείμενο μνήμης η αναζήτηση διαφοροποιήσεων μπορεί να εστιαστεί στο φύλο, στην εθνικότητα, στην περιοχή, στο μορφωτικό επίπεδο, στην ταξική προέλευση κ.ά.

Η προσέγγιση των αυτοβιογραφικών αναμνήσεων δεν είχε απασχολήσει ιδιαίτερα τους κοινωνικούς ψυχολόγους. Η έρευνα των Lieury, Richer, και Weeger (1978), η οποία προέρχεται από το χώρο της γνωστικής ψυχολογίας, διερευνούσε κατά πόσο τα άτομα αναφέρονται σε ιδιωτικές ή δημόσιες ενθυμώσεις όταν καλούνται να ανακαλέσουν αυθόρμητα τα πιο σημαντικά γεγονότα που συνέβησαν κατά τις περιόδους 1968-1970, 1970-1972, 1972-1974 και 1974-1976. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα ατομικά γεγονότα που αναφέρθηκαν αφορούσαν θέματα σπουδών, επαγγέλματος, διακοπών και ταξιδιών, οικογενειακής ζωής, επεισόδια ζωής, υλικές καταστάσεις και αθλήματα. Τα θέματα αυτά, που κυριαρχούν στην ιδιωτική μνήμη, είναι σχεδόν τα ίδια που βρέθηκαν και στην έρευνα της Madoglou (2008) σε ένα άλλο πλαίσιο, σε μια άλλη χώρα και τριάντα περίπου χρόνια αργότερα. Συγκεκριμένα, η Madoglou (2008) μελέτησε τις αναπαραστασιακές εκούσιες και ακούσιες ατομικές μνήμες και έδειξε ότι τα γεγονότα που θέλουν να θυμούνται οι άνθρωποι είναι αυτά που παραπέμπουν σε ένα οικογενειακό πλαίσιο, στις ερωτικές και σεξουαλικές σχέσεις, στις ιδιαίτερες και ευχάριστες στιγμές της ζωής, σε κρίσιμες περιόδους ζωής, στους φίλους και στα άτομα του περιβάλλοντός τους, στον ελεύθερο χρόνο με τις διακοπές, στα ταξίδια, στο ποδόσφαιρο και στα αθλήματα, στις σπουδές και στο επάγγελμα. Από την άλλη, στην ακούσια μνήμη καταγράφονται τα δυσάρεστα και επώδυνα γεγονότα, όπως ο θάνατος, τα προβλήματα υγείας, οι αρνητικές εμπειρίες του σχολείου, τα επαγγελματικά προβλήματα, οι ποδοσφαιρικές ήττες και οι φυσικές καταστροφές. Τα γεγονότα αυτά συγκροτούν

τα “αγκάθια της μνήμης”, σύμφωνα με την έκφραση του Olick (1999), διότι συνδέονται με καταστάσεις που στενοχωρούν ή ντροπιάζουν το άτομο.

Η παρούσα έρευνα εστιάζει στην αυτοβιογραφική μνήμη σε προσωπικό, οικογενειακό και κοινωνικό πλαίσιο. Αυτή η προσέγγιση επιτρέπει τον προσδιορισμό διαστάσεων στο περιεχόμενο της και την αντιδιαστολή του περιεχομένου της μνήμης σε σχέση με τη “λήθη”, δηλαδή τι δε θέλει να θυμάται το άτομο. Παρακάτω θα οριστεί η αυτοβιογραφική μνήμη και “λήθη” και θα προσδιορισθούν οι σχέσεις που έχουν με την κοινωνική ταυτότητα. Στη συνέχεια, θα ορισθούν οι υποθέσεις και η μεθοδολογία της έρευνας, θα παρουσιασθούν και θα σχολιασθούν τα αποτελέσματά της καθώς και μερικά συμπεράσματα.

Αυτοβιογραφική μνήμη και “λήθη”

Η αυτοβιογραφική μνήμη ορίζεται ως το σύνολο των γεγονότων του παρελθόντος (θετικών και αρνητικών) που έζησε το άτομο και τα οποία το καθόρισαν σημαντικά. Η Auriat (1996) την ορίζει ως την ενθύμηση των καθοριστικών προσωπικών γεγονότων του παρελθόντος, ενώ οι Piolino, Desgranges, και Eustache (2000) τη θεωρούν ως το σύνολο των ιδιαίτερων πληροφοριών και αναμνήσεων που το άτομο συσσωρεύει από την πιο μικρή του ηλικία και οι οποίες του επιτρέπουν να οικοδομήσει ένα αίσθημα ταυτότητας και συνέχειας. Οι ίδιοι συγγραφείς επισημαίνουν ότι η αυτοβιογραφική μνήμη επιτρέπει τη διατήρηση των ιδιαίτερων μνημονικών ιχνών ή στοιχείων του παρελθόντος κάθε ατόμου, δηλαδή «σημαντικά επεισόδια ζωής, τόποι, πρόσωπα και φωνές ανθρώπων που απουσιάζουν ή έχουν χαθεί, προσλαμβανόμενες εικόνες, μελωδίες, οσμές, γεύσεις, ακόμη και συγκινήσεις και συναισθήματα που τα άτομα αισθάνθηκαν κατά το παρελθόν» (Piolino et al., 2000, σ. 15).

Η αυτοβιογραφική μας μνήμη αφορά βιωμένες εμπειρίες που συμμετέχουν στην οικοδόμηση της ατομικής μας ταυτότητας. Στο πλαίσιο αυτό, τα περιεχόμενα της αυτοβιογραφικής μνήμης δεν ξεπερνούν το κατώφλι του στενού κύκλου της οικογένειας, της γειτονιάς, του σχολείου, των φίλων, της παρέας, του επαγγελματικού χώρου, του χώρου αναψυχής ή ξεκούρασης και αφορούν προσωπικές μαρτυρίες γεγονότων που έζησαν τα ίδια τα άτομα και όχι γεγονότων που έμαθαν ή τους μεταβιβάστηκαν, επισημαίνει ο Halbwachs (1950/1968). Επομένως, οι αυτοβιογραφικές μνήμες αφορούν τις μνήμες ενός ατόμου που είναι μέλος μιας συγκεκριμένης ομάδας (σχολείο, οικογένεια, παρέα, κ.ά.). Δεν υποστηρίζουμε, βέβαια, ότι οι μνήμες μας δεν είναι κοινωνικές. Όπως υπογραμμίζει και ο ίδιος ο Halbwachs (1925/1994), παρά το ότι ζήσαμε ή είδαμε πράγματα μόνοι μας, στην πραγματικότητα δεν είμαστε ποτέ μόνοι. Αυτό που ορίζουμε ως αυτοβιογραφικές μνήμες είναι φαινομενικό, εφόσον οι μνήμες μας κατασκευάζονται μέσα από τις

αλληλεπιδράσεις με τους άλλους. Δηλαδή, ακόμη και αν η μνήμη εμφανίζεται ως αυτοβιογραφική, αναγκαστικά οικοδομείται σε κοινωνικά πλαίσια (Halbwachs, 1925/1994).

Ωστόσο, η μνήμη δεν μπορεί να νοηθεί χωρίς τη λήθη. Η μνήμη είναι το αποτέλεσμα μεταβίβασης ενός κεφαλαίου αναμνήσεων και λησμονιών (Halbwachs, 1950/1968). Οι λησμονιές, ή καλύτερα η κοινωνική λήθη, δεν αφορούν μια παθολογία των μνημονικών διαδικασιών του ατόμου που «...μπορεί να συμβεί ως αποτέλεσμα φθοράς του μνημονικού ίχνους, εγκεφαλικής βλάβης ή ασθένειας, κινήτρων, παρέμβασης άλλων στοιχείων, ανεπαρκών σημάτων και πλαισίου αναφοράς ή ανεπαρκούς επεξεργασίας» (Hayes, 1998, σ. 248), ούτε ένα “σφάλμα μνήμης” που συνδέεται με μια ακούσια παράλειψη ή λανθασμένη απάντηση (Auriat, 1996). Αντιθέτως, πρόκειται για μια στρατηγική “διαγραφή” ή αποσιώπησης ενός τμήματος του παρελθόντος (Μαντόγλου, 2010α). Έτσι, η μνήμη και “λήθη” είναι άρρηκτα συνδεδεμένες και αποτελούν τις δύο όψεις της “κοινωνικής σκέψης” (Haas & Jodelet, 1999), την έκδηλη και τη λανθάνουσα.

Η μνήμη, όπως αναφέρθηκε, είναι επιλεκτική. Το θέμα, όμως, δεν είναι να εντοπισθούν μόνον τα στοιχεία που έχουν επιλεγεί για να συνθέτουν τη μνήμη ή το αληθές. Είναι εξίσου αναγκαίο να αποκαλυφθούν και τα στοιχεία εκείνα που είναι καταδικασμένα στην κοινωνική λήθη ή την αν-αλήθεια. Ο κοινός νους αντιπαράθετει τη μνήμη στη λήθη, δίνοντας μια θετική αξία στη μνήμη και μια – ρητά ή άρηκτα – αρνητική αξία στη λήθη (Roussio, 1999). Ήδη γνωρίζουμε από τον Φρόιντ ότι οι ευχάριστες αναμνήσεις διατηρούνται ενώ οι οδυνηρές καταστέλλονται ή απωθούνται. Οι άνθρωποι μιλούν για τα θετικά προσωπικά γεγονότα, ενώ αποσιωπούν τα αρνητικά, δυσάρεστα, ή τραυματικά γεγονότα. Τα γεγονότα του παρελθόντος επιλέγονται, τροποποιούνται, παραμορφώνονται, πολλές φορές “λησμονιούνται” στη βάση των ενδιαφερόντων, των αξιών και των συνθηκών του παρόντος. Οι άνθρωποι μαθαίνουν να “ξεχνούν” και αναπτύσσουν στρατηγικές για αυτό (Madoglou, 2009). Αυτή τη δεξιότητα να ξεχνούν οι άνθρωποι την ασκούν για συγκεκριμένα είδη γεγονότων ή εμπειριών. Αποτελέσματα ερευνών για την αυτοβιογραφική “λήθη” (Madoglou, 2008) έδειξαν ότι αυτή συντίθεται από αρνητικά και δυσάρεστα γεγονότα, όπως ήττες, προδοσίες, γεγονότα που απασχολούν και πληγώνουν το άτομο και τα οποία επιθυμεί να ξεχάσει ή επιθυμεί να μην είχαν συμβεί ποτέ.

Ταυτότητα

Η “κοινωνική μνήμη” διαφοροποιείται από τη βιολογική, τη γνωστική και τη νευροφυσιολογική μνήμη και παραπέμπει στον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζουμε και μεταβιβάζουμε το παρελθόν μας, καθώς και στις επικοινωνιακές και ταυτοτικές λει-

τουργίες που διασφαλίζει (βλ. ενδεικτικά Haas & Jodelet, 1999. Jodelet, 1992. Laurens & Roussiau, 2002. Μαντόγλου, 2005, 2010α. Middleton & Edwards 1990/1997. Pennebaker et al., 1997). Το περιεχόμενο της μνήμης δεν είναι ομοιόμορφο ούτε συναινετικό για όλα τα κοινωνικά υποκείμενα (άτομα ή ομάδες) και, επομένως, δε μιλάμε για μνήμη αλλά για μνήμες στο πληθυντικό συμπεριλαμβανόμενες σε αυτές όχι μόνο τη διαφορετική πρόσληψη και ερμηνεία του παρελθόντος αλλά και αυτά που αποσιωπώνται (Haas & Jodelet, 1999. Licata, Klein, & Gely, 2007. Thadden, 1999). Το περιεχόμενο αυτό εξαρτάται από την ταυτότητα των κοινωνικών υποκειμένων. Η έννοια της ταυτότητας αναφέρεται στην αναπαράσταση που έχουμε για τον εαυτό (αυτο-εικόνα) και σε αυτή που έχουν οι άλλοι για εμάς (ετερο-εικόνα). Οι Tajfel και Turner (1979) επισημαίνουν ότι η κοινωνική ταυτότητα παραπέμπει στην ατομική αυτο-αντίληψη και τον αυτο-προσδιορισμό των μελών μιας ομάδας καθώς και στις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους τόσο σε συναισθηματικό όσο και σε συμβολικό επίπεδο. Ο Lipiansky (1992) διακρίνει την ατομική από την κοινωνική ταυτότητα. Η πρώτη παραπέμπει «στη συνείδηση του εαυτού ως ιδιαίτερης ατομικότητας, προικισμένης με ορισμένη σταθερότητα και ορισμένη ενότητα» (Lipiansky, 1992, σ. 114), ενώ η δεύτερη σχετίζεται με «την υπαγωγή του ατόμου σε βιο-ψυχολογικές κατηγορίες (φύλο, ηλικία), σε κοινωνικοπολιτισμικές ομάδες (εθνικές, τοπικές, επαγγελματικές ...) ή ακόμη σε ιδεολογικές προσχωρήσεις (θρησκευτικές, πολιτικές, φιλοσοφικές ...)» (Lipiansky, 1992, σ. 116).

Η μνήμη λειτουργεί ως φίλτρο των γεγονότων του παρελθόντος και συμμετέχει στη διατήρηση των εικόνων που στηρίζουν μια θετική κοινωνική ταυτότητα στο παρόν, η οποία σε κάθε περίπτωση βοηθά στην εξύψωση και τη διασφάλιση της αυτο-εκτίμησης των ατόμων. Αυτό συνεπάγεται ότι η διατήρηση μιας κληρονομιάς του παρελθόντος που εκτιμάται ως επικίνδυνη είναι ανεπιθύμητη. Επομένως, εξωθούνται οι οδυνηρές και τραυματικές ενθυμήσεις, οι οποίες λογοκρίνονται, κρύβονται ή αποσιωπούνται.

Η μνήμη συμμετέχει στον ορισμό της ταυτότητας του κοινωνικού υποκειμένου: μας διαμορφώνει (McLean, Pasupathi, & Pals, 2007), μας εξιστορεί ποιοι είμαστε (Lyons, 1996), μας φέρνει σε επαφή με τις ρίζες μας και μας δείχνει το μέλλον μας, ενώ έχει μια κανονιστική δύναμη που ορίζει τις επιθυμητές και ανεπιθύμητες δράσεις (Licata et al., 2007). Οι νίκες και οι ήττες του παρελθόντος, οι ηθικές και ανήθικες πράξεις συμμετέχουν στον προσδιορισμό της ταυτότητας και στην κοινωνική της νοηματοδότηση. Σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας, υπάρχουν στρατηγικές που αναπτύσσει το κοινωνικό υποκείμενο για τη διατήρηση της συνοχής του (ενδο-ατομικής ή ενδο-ομαδικής) και μιας θετικής διάκρισης έναντι των άλλων (Camilleri et al., 1990). Στο πλαίσιο αυτό, η μνήμη λειτουργεί ως ένας μηχανισμός επιλεκτικής εγγραφής του παρελθόντος που συμβάλλει στην οικοδό-

μηση της ταυτότητας. Η μνήμη, δηλαδή, φιλτράρει τα γεγονότα του παρελθόντος, στοχεύοντας στη διατήρηση εκείνων που στηρίζουν τη συνέχεια και τη συνοχή του κοινωνικού υποκειμένου (Halbwachs, 1950/1968. Laurens & Roussiau, 2002). Τα άτομα ανήκουν σε ομάδες που έχουν ένα παρελθόν, μια ιστορία. Οι αξίες, οι πεποιθήσεις, το ιδεολογικό σύστημα των ομάδων στις οποίες ανήκουν καθώς και γενικότερα οι θέσεις που κατέχουν προσανατολίζουν το περιεχόμενο των μνημών, το οποίο αποσκοπεί στην αποτελεσματική επικοινωνία και διατήρηση της ενδοατομικής, διατομικής, διομαδικής και ιδεολογικής συνοχής και ακεραιότητας στο παρόν και στο μέλλον. Αυτό συμβάλλει στη διαδικασία οικοδόμησης μιας θετικής και συνεκτικής αυτο-αντίληψης καθώς και στη διεκδίκηση διατήρησής της στο επίπεδο της ετερο-αντίληψης. Ο Candau (1998, σ. 6) αναφέρει ότι «Η μνήμη, το “κλειδί της συνείδησης”, είναι μια πρωταρχική πηγή αυτού που ονομάζουμε ταυτότητα, δηλαδή “Η μνήμη μας κατασκευάζει, (και) εμείς κατασκευάζουμε τη μνήμη”⁵. Αυτό συνοψίζει τέλεια τη διαλεκτική της μνήμης με την ταυτότητα που συζευγνύονται η μία με την άλλη, γονιμοποιούνται αμοιβαία, θεμελιώνονται και αναμορφώνονται για να παραγάγουν μια πορεία ζωής, μια ιστορία, ένα μύθο, μια αφήγηση. Στο τέλος, βέβαια, μένει μόνο η λήθη». Η απώλεια της μνήμης μπορεί να συνεπάγεται και την απώλεια της ταυτότητας.

Η παρούσα έρευνα – Υποθέσεις

Το ενδιαφέρον της παρούσας έρευνας έγκειται στην ανάδειξη, κυρίως, του περιεχομένου της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης” και, ιδιαιτέρως, των ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ προσωπικής, οικογενειακής, και κοινωνικής αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”. Το έναυσμα για το σχεδιασμό της παρούσας έρευνας δόθηκε από αποτελέσματα προηγούμενης έρευνας (Μαντόγλου, 2005) που αφορούσε τις αυτοβιογραφικές μνήμες. Στην έρευνα της Μαντόγλου (2005) δεν υπήρξε διάκριση μεταξύ των προσωπικών, οικογενειακών, ή κοινωνικών αυτοβιογραφικών γεγονότων ούτε μεταξύ αυτών που θέλει να θυμάται (μνήμη) και να ξεχνά (λήθη) κάποιος. Στην έρευνα εκείνη παρατηρήθηκε ότι στα σημαντικότερα αυτοβιογραφικά γεγονότα αναφέρθηκε, από ένα μόνο άτομο, ο βιασμός. Στο πλαίσιο που συζητάμε, η απειλή ή ο κοινωνικός στιγματισμός της ταυτότητας είναι παράγοντας που επηρεάζει την επιλογή των αυτοβιογραφικών γεγονότων του παρελθόντος. Τα γεγονότα που απειλούν την ταυτότητα τείνουν να παραμελούνται, να λησμονιούνται, να απωθούνται, να κρύβονται ή, καλύτερα, να αποσιωπώνται. Επειδή είναι γνωστό ότι είναι δύσκολο εγχείρημα να υπερκεραστούν

⁵ Memory makes us, we make memory.

“σιωπές” και να οδηγηθούν οι άνθρωποι να μιλήσουν για τα προσωπικά τους μυστικά, επιχειρήθηκε να παρακαμφθεί αυτή η δυσκολία με ένα μεθοδολογικό τέχνασμα που παρείχε η πειραματική μέθοδος πεδίου με το σχεδιασμό τριών πειραματικών συνθηκών που συνδέονται με το πλαίσιο συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων: συνθήκη προσωπική αυτοβιογραφική μνήμη/“λήθη”, συνθήκη οικογενειακή αυτοβιογραφική μνήμη/“λήθη” και συνθήκη κοινωνική αυτοβιογραφική μνήμη/“λήθη”. Οι υποθέσεις που διατυπώθηκαν ήταν οι εξής:

Η αυτοβιογραφική μνήμη αφορά αναμνήσεις που εμπλέκουν το ίδιο το άτομο που θυμάται. Η δυνατότητα ανάσυρσης από τη μνήμη ενός αυτοβιογραφικού γεγονότος εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από τα χαρακτηριστικά του γεγονότος. Τα γεγονότα που συνοδεύονται από έντονα συναισθήματα, είτε αυτά είναι αρνητικά είτε θετικά, κυριαρχούν στη μνήμη, ενώ η ανάσυρσή τους από τη μνήμη είναι συχνή, με αποτελέσματα να διατηρούνται ζωντανά. Δηλαδή, οι συναισθηματικές εμπειρίες ξεχωρίζουν στη μνήμη, είτε περιέχουν ένα δυσάρεστο είτε ένα ευχάριστο περιεχόμενο (Auriat, 1996). Εκτός από το συναίσθημα, όμως, υπάρχουν και άλλα χαρακτηριστικά των γεγονότων που επηρεάζουν τη μνήμη. Ένα τέτοιο χαρακτηριστικό είναι η *μοναδικότητα* του γεγονότος (Auriat, 1996). Το άτομο θυμάται τα ασυνήθιστα γεγονότα, τα γεγονότα που συνέβησαν για πρώτη φορά στη ζωή του είτε αυτά είναι θετικά είτε αρνητικά. Τα επαναλαμβανόμενα γεγονότα δημιουργούν μια γενική ανάμνηση και μια δυσκολία στην ανάσυρση από τη μνήμη. Όπως επισημαίνει η Auriat (1996), τα γεγονότα που περιλαμβάνουν κοινές πληροφορίες καταλήγουν σε μια γενική αποθήκευση αυτών των πληροφοριών χωρίς δυνατότητα διάκρισής τους, ενώ τα γεγονότα που είναι διαφορετικά διατηρούνται και ανασύρονται από τη μνήμη καλύτερα. Στο πλαίσιο της παραπάνω συλλογιστικής, η υπόθεση ήταν ότι το περιεχόμενο της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης” θα συντίθεται από μοναδικά γεγονότα (π.χ., κάτι που συνέβη μια φορά μόνο ή η πρώτη φορά που το άτομο είχε μια εμπειρία) με έντονο συναισθηματικό χαρακτήρα. Οι άνθρωποι, δηλαδή, θα αναφέρουν ως γεγονότα που θέλουν να θυμούνται (μνήμη) γεγονότα μοναδικά που είναι όμορφα, και ευχάριστα, και θα θέλουν να ξεχνούν (λήθη) γεγονότα μοναδικά, που είναι άσχημα και δυσάρεστα, αντιστοίχως (Υπόθεση 1).

Αναμενόταν, επίσης, μια διαφοροποίηση μεταξύ των τριών διαστάσεων της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”, δηλαδή της προσωπικής, οικογενειακής, και κοινωνικής. Σύμφωνα με την πλατωνική διάκριση της λήθης σε “φάρμακο” και “φαρμάκι” που προτείνει η Haas (2000), το περιεχόμενο της προσωπικής και οικογενειακής “λήθης” θα συντίθεται από αρνητικά και τραυματικά γεγονότα που στενοχωρούν το άτομο χωρίς να το υποβιβάζουν και να το εξευτελίζουν (= λήθη φάρμακο), ενώ το περιεχόμενο της κοινωνικής “λήθης” θα συντίθεται από αρνητικά και τραυματικά γεγονότα ντροπής, ταπεινωτικά, απαγορευμένα, ή από “σιωπές”

(= λήθη φαρμάκι), από γεγονότα, δηλαδή, “ηθικής λήθης” (Ricoeur, 1999), τα οποία στιγματίζουν και αμαυρώνουν την ταυτότητα του ατόμου (Υπόθεση 2).

Οι Lieury et al. (1978) έδειξαν ότι τα αυτοβιογραφικά γεγονότα αρκετές φορές αλληλεπιδρούν με τα δημόσια κοινωνικο-πολιτικά γεγονότα. Τα τελευταία λειτουργούν ως σημεία αναφοράς για τις αυτοβιογραφικές μνήμες. Προς την ίδια κατεύθυνση, οι Brown και Kulik (1977) έδειξαν ότι ένα δημόσιο γεγονός, σημαντικό και έντονα συναισθηματικό, μπορεί να επηρεάσει τις αυτοβιογραφικές αναμνήσεις των ατόμων, τα οποία συνδέουν την προσωπική τους εμπειρία με το δημόσιο γεγονός. Οι Schuman και Scott (1989) επισημαίνουν ότι σημαντικά γεγονότα δημόσιου χαρακτήρα μπορούν να επηρεάσουν ολόκληρες γενεές. Σε αυτό το πλαίσιο, αναμενόταν ότι οι συμμετέχοντες θα αναφέρουν στις προσωπικές αυτοβιογραφικές μνήμες και γεγονότα δημόσιου χαρακτήρα (Υπόθεση 3).

Το περιεχόμενο της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης” θα εξαρτηθεί από την ηλικιακή ομάδα στην οποία ανήκουν οι συμμετέχοντες. Η επιλογή των προσωπικών, οικογενειακών, και κοινωνικών αυτοβιογραφικών γεγονότων – θετικών ή αρνητικών, ευχάριστων ή δυσάρεστων, χαράς ή λύπης, τραυματικών, ακραίων, εκπληκτικών ή ανατρεπτικών, κ.λπ. – θα εξαρτηθεί από την ηλικιακή ομάδα στην οποία ανήκουν τα άτομα. Όσον αφορά τα γεγονότα που αναφέρουν οι διάφορες ηλικιακές ομάδες, η υπόθεση ήταν ότι οι ηλικιακές ομάδες έχουν έναν κοινό τόπο αναφοράς που τους είναι μοναδικός και αναδύεται από τις κοινές τους εμπειρίες (Conway, 1997. Olick, 1999. Schuman & Scott, 1989). Αναμένεται, επομένως, ότι τα άτομα που ανήκουν στην ίδια ηλικιακή ομάδα θα αναφέρουν κοινά γεγονότα, τα οποία θα τα ξεχωρίζουν από τις άλλες ηλικιακές ομάδες (Υπόθεση 4).

Τέλος, αναμενόταν ότι δε θα υπάρξουν διαφορές στις απαντήσεις των ανδρών και των γυναικών, εφόσον άνδρες και γυναίκες, στο εσωτερικό της ηλικιακής τους ομάδας, συμμετέχουν στο ίδιο σύστημα κανόνων και αξιών (Υπόθεση 5), όπως έχουν δείξει και προηγούμενες έρευνες (Μαντόγλου, 2005, 2010α).

ΜΕΘΟΔΟΣ

Σχέδιο της έρευνας

Για τον εντοπισμό του περιεχομένου της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης” έγινε χειρισμός τριών διαστάσεών τους. Συγκεκριμένα, από το ένα τρίτο των συμμετεχόντων ζητήθηκε να γράψει τρία γεγονότα που θεωρεί ότι ένα άτομο (αυτοβιογραφική κοινωνική διάσταση) θέλει να θυμάται από τη ζωή του και τρία γεγονότα που θέλει να ξεχάσει. Από το επόμενο ένα τρίτο ζητήθηκε να γράψει τρία

γεγονότα που το ίδιο προσωπικά (αυτοβιογραφική προσωπική διάσταση) θέλει να θυμάται από τη ζωή του και τρία που θέλει να ξεχάσει. Τέλος, από τους υπόλοιπους συμμετέχοντες ζητήθηκε να σημειώσουν τρία οικογενειακά γεγονότα που η οικογένειά τους (αυτοβιογραφική οικογενειακή διάσταση) είτε θέλει να θυμάται είτε να ξεχάσει.

Συμμετέχοντες

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζεται η κατανομή των συμμετεχόντων στην έρευνα ως προς την ηλικία, το φύλο και τη συνθήκη αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”, δηλαδή κοινωνικής, προσωπικής, και οικογενειακής. Συνολικά συμμετείχαν 1210 άτομα (635 γυναίκες) ηλικίας από 12 έως 60+ ετών. Όλοι οι συμμετέχοντες διέμεναν στο λεκανοπέδιο της Αττικής.

Πίνακας 1. Χαρακτηριστικά συμμετεχόντων ως προς την ηλικία, το φύλο και τη συνθήκη προσωπικής, οικογενειακής, και κοινωνικής διάστασης της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”

	Ηλικιακή ομάδα							Σύνολο
	12 ετών	15 ετών	17 ετών	18-24 ετών	30-45 ετών	46-59 ετών	60+ ετών	
	Οικογενειακή διάσταση							
Άνδρες	22	32	21	40	35	36	22	209
Γυναίκες	23	28	27	57	45	41	29	249
	Προσωπική διάσταση							
Άνδρες	25	28	21	22	23	18	19	156
Γυναίκες	20	17	25	27	25	21	26	160
	Κοινωνική διάσταση							
Άνδρες	26	24	19	32	38	42	30	210
Γυναίκες	18	22	27	43	47	35	32	226
Σύνολο	134	151	140	221	213	193	158	1210

Στον Πίνακα 2 εγγράφεται η κατανομή των συμμετεχόντων ως προς την επαγγελματική τους ταυτότητα. Από την ανάγνωση του Πίνακα 2 προκύπτει ότι, εκτός από τους μαθητές και τους φοιτητές, ο ενεργά απασχολούμενος πληθυσμός ανήκει κυρίως στα μεσαία και ανώτερα οικονομικά στρώματα.

Διαδικασία

Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν συλλογικά σε σχολεία (δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια) και πανεπιστήμια, και ατομικά σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας του γενικού πληθυσμού με τη μέθοδο της χιονοστιβάδας. Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή οι συμμετέχοντες στην έρευνα γίνονται στη συνέχεια οι ίδιοι “ερευνητές”. Έτσι ανατέ-

Πίνακας 2. Επαγγελματική ταυτότητα των συμμετεχόντων

Επαγγελματική ταυτότητα	Συχνότητα	Ποσοστό %
Μαθητές ΣΤ' Δημοτικού	134	11.1
Μαθητές Γ' Γυμνασίου	151	12.5
Μαθητές Β' Λυκείου	140	11.6
Φοιτητές	221	18.3
Αρχιτέκτονες-Μηχανικοί-Γιατροί-Διηγηγόροι	37	3.1
Δάσκαλοι-Καθηγητές	58	4.8
Ελεύθεροι Επαγγελματίες	88	7.3
Δημόσιοι Υπάλληλοι	55	4.5
Ιδιωτικοί Υπάλληλοι	112	9.3
Εργάτες-Τεχνίτες	12	1.0
Ναυτικοί	5	0.4
Άνεργοι	5	0.4
Οικιακά	85	7.0
Συντάξιούχοι	104	8.6
Χωρίς Απάντηση	3	0.2
Σύνολο	1210	100.0

θήκε στους φοιτητές που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο να το μοιράσουν σε άτομα του οικογενειακού ή φιλικού περιβάλλοντός τους ηλικίας 30 ετών και άνω.

Καταγραφή λεκτικών δεδομένων – Ανάλυση περιεχομένου - Μετρήσεις

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων αφορούσαν το περιεχόμενο των τριών διαστάσεων αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”. Στο υλικό που συλλέχθηκε έγινε εξαντλητική καταγραφή όλων των λεκτικών δεδομένων και είτε διατηρήθηκε η ίδια η απάντηση του συμμετέχοντα ως ενδεικτική κατηγορίας όπου αυτό ήταν εφικτό (υπό την έννοια ότι η απάντηση ήταν σύντομη ή μονολεκτική), είτε κωδικοποιήθηκε σε κατηγορίες που συμπυκνώνουν το περιεχόμενο της πρότασης που περιγράφει το γεγονός (καταγράφοντας σύντομα ή μονολεκτικά την κεντρική ιδέα), είτε τέλος ταξινομήθηκε σε ευρύτερες θεματικές κατηγορίες. Η τελευταία ταξινόμηση αφορούσε γεγονότα με χαμηλή συχνότητα (γεγονότα που σημειώθηκαν λιγότερο από πέντε φορές).

Οι αυτόνομες κατηγορίες γεγονότων ήταν 95 και αντιστοιχούσαν στο 79.5% των συνολικών απαντήσεων, ενώ οι 25 θεματικές κατηγορίες γεγονότων που προέκυψαν από την ανάλυση περιεχομένου συγκέντρωσαν το 20.5% των συνολικών απαντήσεων. Για την τελευταία ταξινόμηση των γεγονότων σε ευρύτερες θεματικές κατηγορίες, προηγήθηκε συζήτηση στο πλαίσιο μαθήματος με 37 φοιτητές ψυχολογίας η οποία κατέληξε στην πρόταση 24 κατηγοριών. Στη συνέχεια, μοιράστηκαν οι θεματικές κατηγορίες και ξεχωριστά τα γεγονότα σε δύο κριτές, από

τους οποίους ζητήθηκε να ταξινομήσουν τα διάφορα γεγονότα στις προτεινόμενες θεματικές κατηγορίες. Τα γεγονότα στην πλειοψηφία τους (94.2%) ταξινομήθηκαν στις ίδιες θεματικές κατηγορίες και από τους δύο κριτές. Τα υπόλοιπα γεγονότα (5.8%), για τα οποία υπήρξε διαφωνία μεταξύ των δύο κριτών, προτάθηκαν σε έναν τρίτο κριτή και διατηρήθηκε η ταξινόμηση με την οποία συμφωνούσαν οι δύο από τους τρεις κριτές. Η διαδικασία αυτή οδήγησε στις 24 προαναφερθείσες θεματικές κατηγορίες με συγκεκριμένα γεγονότα η κάθε μία, για τα οποία υπήρξε συμφωνία μεταξύ των κριτών της τάξεως του 99.5%. Το υπόλοιπο 0.5% ταξινομήθηκε σε μια κατηγορία την οποία χαρακτήρισαμε ως “διάφορα”. Τα αποτελέσματα της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου αναγράφονται στο Παράρτημα Α, ενώ στο Παράρτημα Β παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του συνόλου των απαντήσεων (αυτόνομες κατηγορίες και θεματικές κατηγορίες) που παρήχθησαν από τους συμμετέχοντες.

Στατιστική ανάλυση

Για τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων της παρούσας έρευνας, εφαρμόστηκε η παραγοντική ανάλυση αντιστοιχιών και η αυτόματη ιεραρχική ταξινόμηση (βλ. Μπεχράκης, 1999) σε έναν πίνακα συχνοτήτων, στον οποίο οι στήλες κωδικοποιούσαν τις ανεξάρτητες μεταβλητές (αυτοβιογραφική μνήμη και “λήθη”, διαστάσεις αυτοβιογραφικής μνήμης/“λήθης”, ηλικία, και φύλο) και οι γραμμές τα διαφορετικά αυτοβιογραφικά γεγονότα που αναφέρθηκαν από τους συμμετέχοντες. Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων έγινε με τη βοήθεια του λογισμικού προγράμματος ανάλυσης δεδομένων *Système Portable pour l'Analyse des Données (SPAD): Version 5.0 (2001)*.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Περιεχόμενο αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”

Ο αριθμός των γεγονότων *αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”* που αναφέρθηκαν από τους 1210 συμμετέχοντες στην έρευνα ανέρχεται σε 6308. Ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί στο 86.88% των γεγονότων που έπρεπε θεωρητικά να παραχθούν, εάν κάθε ερωτώμενος σημείωνε τρία γεγονότα αυτοβιογραφικής μνήμης και τρία γεγονότα αυτοβιογραφικής “λήθης” (6 γεγονότα x 1210 άτομα = 7260 γεγονότα). Επίσης, υπήρξαν 952 περιπτώσεις (13.11%) που ανήκουν στην κατηγορία “χωρίς απάντηση”, διότι δε σημείωσαν τίποτα σε κάποια από τις έξι προτεινόμενες ερω-

τήσεις. Τα τελικώς 6308 γεγονότα ταξινομήθηκαν σε 120 διαφορετικές κατηγορίες (βλ. Παράρτημα Β)

Για την ευσύνοπτη περιγραφική οριοθέτηση του περιεχομένου της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης” οι απαντήσεις ομαδοποιήθηκαν σε ευρύτερες ομάδες γεγονότων. Έτσι, μια δεύτερη θεματική επεξεργασία αυτών των 120 κατηγοριών ανέδειξε 13 ομάδες γεγονότων μνήμης και 17 ομάδες γεγονότων “λήθης”. Στον Πίνακα 3 αναγράφονται οι διάφορες κατηγορίες γεγονότων ανάλογα με το αν ανήκουν στην αυτοβιογραφική μνήμη ή στην αυτοβιογραφική “λήθη”. Με πλάγια γράμματα αναγράφονται οι θεματικές κατηγορίες γεγονότων (βλ. Παράρτημα Α).

Η ταξινόμηση των γεγονότων στην κατηγορία της αυτοβιογραφικής μνήμης ή της αυτοβιογραφικής “λήθης” έγινε ανάλογα με το κατά πόσο το γεγονός δηλώθηκε κυρίως στην κατηγορία της αυτοβιογραφικής μνήμης ή “λήθης”. Υπάρχουν δηλαδή γεγονότα που αναφέρονται κυρίως στην αυτοβιογραφική μνήμη, ωστόσο τα συναντάμε μερικές φορές και στην αυτοβιογραφική “λήθη” (βλ. Παράρτημα Β). Τέτοιες περιπτώσεις είναι ο γάμος, η πρώτη ερωτική σχέση, το ποδόσφαιρο, τα σχολικά χρόνια, η σχέση, οι γονείς, τα ταξίδια κ.ά. Στην αυτοβιογραφική μνήμη τα συναντάμε διότι αποτελούν ευχάριστους σταθμούς στη ζωή των ατόμων, ωστόσο το ίδιο αυτό γεγονός, για μερικά άτομα, μπορεί να είναι δυσάρεστο ή τραυματικό. Αντιστοίχως, υπάρχουν γεγονότα που αναφέρονται κυρίως στην αυτοβιογραφική “λήθη”, δηλώνονται όμως και μερικές φορές στην αυτοβιογραφική μνήμη. Ο θάνατος ενός αγαπημένου προσώπου ή κάποιου συγγενή, για παράδειγμα, είναι ένα δυσάρεστο γεγονός που συναντάμε στη λήθη και σχετίζεται με την απώλεια κάποιου προσφιούς ατόμου. Όταν, όμως, δηλώνεται στην αυτοβιογραφική μνήμη αφορά το ίδιο το απολεσθέν πρόσωπο, το οποίο επιθυμούμε να θυμόμαστε για πάντα. Τις αντίξοες καταστάσεις, τα δυσάρεστα γεγονότα, τα λάθη, τους τσακωμούς, κ.ά., τα βρίσκουμε συνήθως στην αυτοβιογραφική “λήθη”, ωστόσο, απασχολούν και την αυτοβιογραφική μνήμη των ατόμων. Τέλος, οι περιπτώσεις ατόμων “χωρίς απάντηση” ή δήλωσαν “τίποτα” είναι πολύ περισσότερες στην αυτοβιογραφική “λήθη” απ’ ό,τι στην αυτοβιογραφική μνήμη. Αυτό ενδεχομένως να δείχνει τη δυσκολία ή την άρνηση δήλωσης συγκεκριμένων γεγονότων που θέλουμε να ξεχνούμε ή ακόμη ότι η αυτοβιογραφική “λήθη” περιλαμβάνει και “σιωπές”.

Περιεχόμενο αυτοβιογραφικής μνήμης

Το περιεχόμενο της αυτοβιογραφικής μνήμης (βλ. Πίνακα 3) προσδιορίζεται από γεγονότα που εντάσσονται στις κατηγορίες⁶ (1) Οικογενειακό Πλαίσιο (γνωριμία

⁶ Με πλάγια γραφή αναγράφονται οι θεματικές κατηγορίες.

Πίνακας 3. Κατηγορίες και γεγονότα που προσδιορίζουν το περιεχόμενο αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”

Αυτοβιογραφική μνήμη (49.7%)	Αυτοβιογραφική “λήθη” (49.9%)
1. Οικογενειακό πλαίσιο (18.1%) Γνωριμία σύζυγος (0.6), Αρραβώνας (0.2), Γάμος (3.4), Συζυγική ζωή (0.1), Γέννηση παιδιού (5.7), Γέννηση (0.3), Γέννησή μου (1.3), Γέννηση συγγενή (2.4), Παιδιά (0.2), Βάφτιση (0.3), <i>Γενέθλια</i> (0.9), Γονείς (0.3), Οικογενειακές στιγμές (0.6), Γάμος συγγενή (1.1), <i>Συγγενείς</i> (0.3), Στρατιωτική θητεία (0.4), Μετακόμιση (0.4)	1. Οικογενειακό πλαίσιο (2.9%) Διαζύγιο γονέων (0.4), Διαζύγιο-χωρισμός (1.9), Οικογενειακά προβλήματα (0.6)
2. Φιλικό περιβάλλον (1.3%) <i>Αγαπημένα πρόσωπα</i> (0.3), Φιλία (1.0)	2. Φιλικό περιβάλλον (0.2%) <i>Διάλυση φιλίας</i> (0.2)
3. Ερωτικές και σεξουαλικές σχέσεις (0.6%) Ερωτική σχέση (0.2), Σχέση (0.4)	3. Ερωτικές και σεξουαλικές σχέσεις (0.7%) Ερωτική απογοήτευση (0.6), Πρώην (0.1)
4. Περίοδοι ζωής (2.8%) Παιδικά χρόνια (1.2), Νεανικά χρόνια (0.1), Εφηβεία (0.2), Σχολικά χρόνια (1.0), Φοιτητικά χρόνια (0.3)	4. Περίοδοι ζωής (0.1%) Άσχημα παιδικά χρόνια (0.1)
5. Επάγγελμα (1.2%) Επαγγελματική επιτυχία (0.6), Επαγγελματική αποκατάσταση (0.5), Σύνταξη (0.1)	5. Επάγγελμα (1.4%) <i>Επαγγελματικά προβλήματα</i> (1.4)
6. Υλικά Αγαθά (1.7%) <i>Υλικά αγαθά</i> (0.1), Λαχείο (0.1), Αγορά αυτοκινήτου (0.3), Αγορά σπιτιού (0.9), <i>Αγορά παιχιδιού</i> (0.2), Δώρο (0.1)	6. Υλικά Αγαθά (1.3%) Φτώχεια (0.1), Οικονομικά προβλήματα (0.5), <i>Σπίτι</i> (0.3), <i>Απώλεια αντικειμένου</i> (0.1), <i>Κλοπή</i> (0.3)
7. Σχολείο και σπουδές (4.5%) Πανεπιστήμιο (2.2), <i>Δίπλωμα</i> (0.1), Πτυχίο (0.9), Άριστα στο σχολείο (0.6), Παρασάτης (0.1), <i>Σπουδές συγγενή</i> (0.6)	7. Σχολείο και σπουδές (1.4%) Καθηγητής (0.2), Αποτυχία στις εξετάσεις (0.5), Κακοί βαθμοί (0.5), <i>Εξετάσεις</i> (0.2)
8. Ελεύθερος χρόνος (2.3%) <i>Ελεύθερος χρόνος</i> (0.4), Παιχνίδι (0.2), Λούνα παρκ (0.1), Ποδόσφαιρο (0.6), Μετάλλιο (0.4), Κατοικίδιο (0.6)	8. Ελεύθερος χρόνος (0.5%) Χάλασε παιχνίδι (0.1), Ήττα στο ποδόσφαιρο (0.4)
9. Ιδιαίτερα χαρούμενες στιγμές (2.4%) <i>Ευχάριστες στιγμές</i> (1.0), <i>Ευχάριστες καταστάσεις</i> (0.6), <i>Καλά πράγματα</i> (0.2), Επιτυχίες (0.4), Σημαντικά γεγονότα (0.2), γιορτές (0.9)	9. Ιδιαίτερα δυσάρεστες στιγμές (7.4%) Άσχημες συμπεριφορές (0.2), <i>Δυσάρεστα γεγονότα</i> (0.9), Αποτυχία (0.8), Μετανάστευση (0.2), Αποχωρισμός (0.3), Λάθη (0.5), Ψέμα (0.1), Γιάφες (0.1), <i>Αντίξοες καταστάσεις</i> (2.8), <i>Τσακωμός</i> (1.5)
10. Υγεία (0.2%) Ίαση (0.2)	10. Υγεία (3.9%) Αρρώστια (1.8), Αρρώστια συγγενή (1.2) Νοσοκομείο (0.8), Ράμματα (0.1)
11. Πρώτη φορά (4.7%) <i>Πρώτη φορά θετικό</i> (1.4), Πρώτη ερωτική σχέση (1.5), Πρώτη αγάπη (0.5), Πρώτη μέρα στο σχολείο (0.3), Πρώτη δουλειά (0.3), <i>Σπάνια εμπειρία</i> (0.7)	11. Πρώτη φορά (0.5%) <i>Πρώτη φορά αρνητικό</i> (0.5)

(Ο πίνακας συνεχίζεται)

Πίνακας 3 (Συνέχεια)

Αυτοβιογραφική μνήμη (49.7%)	Αυτοβιογραφική “λήθη” (49.9%)
12. Άλλα (5.8%) Τα πάντα (0.2), Διάφορα (0.3), Άκυρο (0.5), Χωρίς απάντηση (4.7), Δε θυμάμαι (0.1)	12. Άλλα (9.7%) Χωρίς απάντηση (8.4), Άκυρο (0.4), Διάφορα (0.2), Τίποτα (0.5), Δε θέλω ξεχάσω (0.1), Δε θυμάμαι (0.2)
13. Διακοπές – Ταξίδια (3.2%) Πενθήμερη (0.2), Ταξίδια (3.0)	13. Θάνατος (11.4) Θάνατος αγαπημένου προσώπου (4.2), Θάνατος συγγενή (6.3), Θάνατος κατοικίδιου (0.9)
	14. Ατύχημα (4.5%) Ατύχημα (4.3), Με δάγκωσε σκύλος (0.2)
	15. Δημόσια γεγονότα (0.6%) Πολιτικά γεγονότα (0.2), Πόλεμος (0.2), Κατοχή (0.2)
	16. Φυσικές καταστροφές (0.5%) Σεισμός (0.5)
	17. Ταπεινωτικές και τραυματικές εμπειρίες (2.8%), Ταπεινωτικές εμπειρίες (0.8), Τραυματικές εμπειρίες (1.2), Ντροπή (0.1), Βιασμός (0.1), Φυλακή (0.1), Προδοσία (0.3), Με πλήγωσαν (0.1), Αεροπορικό δυστύχημα-Ναυάγιο (0.1)

Σημείωση: Στην παρένθεση αναγράφεται το ποσοστό επί του συνόλου των απαντήσεων. Με πλάγια γραφή αναγράφονται οι θεματικές κατηγορίες.

συζύγου, αρραβώνας, γάμος, συζυγική ζωή, γέννηση παιδιού, βάφτιση, γονείς, γενέθλια, συγγενείς, κ.ά.), (2) Φιλικό Περιβάλλον (αγαπημένα πρόσωπα, φιλία), (3) Ερωτικές και Σεξουαλικές Σχέσεις (ερωτική σχέση, σχέση), (4) Περίοδοι Ζωής (παιδικά και νεανικά χρόνια, εφηβεία, σχολικά και φοιτητικά χρόνια), (5) Επάγγελμα (επαγγελματική επιτυχία, επαγγελματική αποκατάσταση, σύνταξη), (6) Υλικά Αγαθά (υλικά αγαθά, λαχείο, αγορά αυτοκινήτου και σπιτιού, αγορά παιχνιδιού, δώρο), (7) Σχολείο και Σπουδές (πανεπιστήμιο, δίπλωμα, πτυχίο, σπουδές συγγενή, κ.ά.), (8) Ελεύθερος Χρόνος (ελεύθερος χρόνος, παιχνίδι, λούνα παρκ, ποδόσφαιρο, κ.ά.), (9) Ιδιαίτερα Χαρούμενες Στιγμές (ευχάριστες στιγμές, ευχάριστες καταστάσεις, καλά πράγματα, επιτυχίες, σημαντικά γεγονότα, γιορτές), (10) Υγεία που αφορά την ίαση από μια σοβαρή ασθένεια, (11) Πρώτη Φορά (εμπειρίες που αποκτήθηκαν για πρώτη φορά στη ζωή του ατόμου, όπως πρώτη φορά θετικό, πρώτη ερωτική σχέση, πρώτη αγάπη, πρώτη μέρα στο σχολείο, πρώτη δουλειά, σπάνια εμπειρία), (13) Διακοπές - Ταξίδια (διακοπές, πενήμερη, ταξίδια), και, τέλος, (12) Άλλα, στην οποία υπάρχουν διάφορες απαντήσεις που αναφέρθηκαν και οι οποίες δε σχετίζονται άμεσα με το περιεχόμενο της ατομικής μνήμης (τα πάντα, διάφορα, δε θυμάμαι, άκυρο). Στην ίδια κατηγορία Άλλα ταξι-

νομήθηκαν και οι περιπτώσεις των ατόμων που δεν έδωσαν απάντηση σε κάποια από τις τρεις προτεινόμενες ερωτήσεις.

Περιεχόμενο αυτοβιογραφικής “λήθης”

Το περιεχόμενο της αυτοβιογραφικής “λήθης” (βλ. Πίνακα 3) προσδιορίζεται από γεγονότα που εντάσσονται στις κατηγορίες (1) Οικογενειακό Πλαίσιο (διαζύγιο γονέων, διαζύγιο-χωρισμός, οικογενειακά προβλήματα), (2) Φιλικό Περιβάλλον (διάλυση φιλίας), (3) Ερωτικές και Σεξουαλικές Σχέσεις (ερωτική απογοήτευση, πρώην), (4) Περίοδοι Ζωής (άσχημα παιδικά χρόνια), (5) Επάγγελμα (επαγγελματικά προβλήματα), (6) Υλικά Αγαθά (φτώχεια, οικονομικά προβλήματα, σπίτι, απώλεια αντικειμένου, κλοπή), (7) Σχολείο και Σπουδές (καθηγητής, αποτυχία στις εξετάσεις, κακοί βαθμοί, εξετάσεις), (8) Ελεύθερος χρόνος (χάλασε παιχνίδι, ήττα στο ποδόσφαιρο), (9) Ιδιαίτερα Δυσάρεστες Στιγμές (άσχημες συμπεριφορές, *δυσάρεστα γεγονότα*, αποτυχία, αποχωρισμός, λάθη, *αντίξοες καταστάσεις*, *τσακωμός*, κ.ά.), (10) Υγεία (αρρώστια, νοσοκομείο, κ.ά.), (11) Πρώτη Φορά (*αρνητικές εμπειρίες που αποκτήθηκαν για πρώτη φορά*).

Η κατηγορία Διακοπές-Ταξίδια απουσιάζει από την αυτοβιογραφική “λήθη”, ενώ συναντάμε πέντε νέες κατηγορίες. Συγκεκριμένα, πρόκειται για τις κατηγορίες (13) Θάνατος (θάνατος αγαπημένου προσώπου, θάνατος συγγενή, θάνατος κατοικίδιου), (14) Ατύχημα (ατύχημα, με δάγκωσε σκύλος), (15) Δημόσια Γεγονότα (*πολιτικά γεγονότα*, πόλεμος, κατοχή), (16) Φυσικές Καταστροφές (σεισμός), και (17) Ταπεινωτικές και Τραυματικές εμπειρίες (*ταπεινωτικές και τραυματικές εμπειρίες*⁷, ντροπή, βιασμός, φυλακή, προδοσία, με πλήγωσαν, *αεροπορικό δυστύχημα-ναυάγιο*). Τέλος, η κατηγορία (12) Άλλα περιλαμβάνει διάφορες απαντήσεις, όπως δε θυμάμαι, *διάφορα*, τίποτα, άκυρο, δεν θέλω να ξεχάσω, καθώς και τις περιπτώσεις των ατόμων που δεν απάντησαν σε κάποια από τις τρεις προτεινόμενες ερωτήσεις.

Επιδράσεις ηλικίας και φύλου

Οι διαφορές ανάμεσα στις τρεις διαστάσεις (προσωπική, οικογενειακή, και κοινωνική) της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”, το φύλο, και την ηλικία απει-

⁷ Αυτές οι δύο θεματικές κατηγορίες περιλαμβάνουν κυρίως γεγονότα απαγορευμένης «αλήθειας» (αλκοολισμός γονέα, ανήθικες πράξεις, άσχημη ερωτική εμπειρία, διαφορετικές σεξουαλικές προτιμήσεις πατέρα, κακοποίηση, βασανιστήρια, ναρκωτικά, προσβολή, γελοιοποίηση, ξύλο, φυλακή, κ.ά.) τα οποία εμφανίζονται με χαμηλή συχνότητα (σιωπές...), όπως μπορούμε να διαβάσουμε από τον πίνακα του Παραρτήματος Α. Οι τραυματικές και ταπεινωτικές εμπειρίες αναμένεται να χαρακτηρίζουν την κοινωνική αυτοβιογραφική “λήθη”, όπως έχει προβλεφθεί.

κονίζονται στο παραγοντικό διάγραμμα 1. Η παραγοντική ανάλυση αντιστοιχιών που εφαρμόστηκε στα δεδομένα ανέδειξε δύο βασικούς παραγοντικούς άξονες, οι οποίοι ερμηνεύουν το 65,74% του ποσοστού αδράνειας.

Ο πρώτος παράγοντας (45,46%) αντιπαραθέτει την αυτοβιογραφική μνήμη γεγονότων, όπως γάμος, γέννηση παιδιού, και γέννηση συγγενή, στην αυτοβιογραφική “λήθη” που περιλαμβάνει τα γεγονότα ατύχημα, αρρώστια, θάνατος αγαπημένου προσώπου, θάνατος συγγενή, αντίξοες καταστάσεις, διαζύγιο-χωρισμός, και επαγγελματικά προβλήματα.

Ο δεύτερος παράγοντας (20,28%) διαφοροποιεί τα γεγονότα προσωπικής και οικογενειακής αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης” των ατόμων ηλικίας 12, 15, και 17 ετών από τα γεγονότα κοινωνικής αυτοβιογραφικής μνήμης των ατόμων ηλικίας 30-45, 46-60 και άνω των 60 ετών. Οι πρώτοι αναφέρουν συχνότερα τη γέννηση συγγενή, τη γέννησή μου, το κατοικίδιο, το άριστα στο σχολείο, το ατύχημα, και το θάνατο κατοικίδιου, ενώ οι δεύτεροι επισημαίνουν την αποτυχία, το διαζύγιο-χωρισμός, τα επαγγελματικά προβλήματα, το θάνατο κάποιου αγαπημένου προσώπου, τη γέννηση του παιδιού και το γάμο.

Η αυτόματη ιεραρχική ανάλυση διακρίνει τα γεγονότα αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης” σε πέντε χαρακτηριστικές ομάδες. Στον Πίνακα 4 εγγράφονται οι πέντε κυρίαρχες ομάδες αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης” και τα γεγονότα που τις συνθέτουν.

Πίνακας 4. Τυπολογία αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”

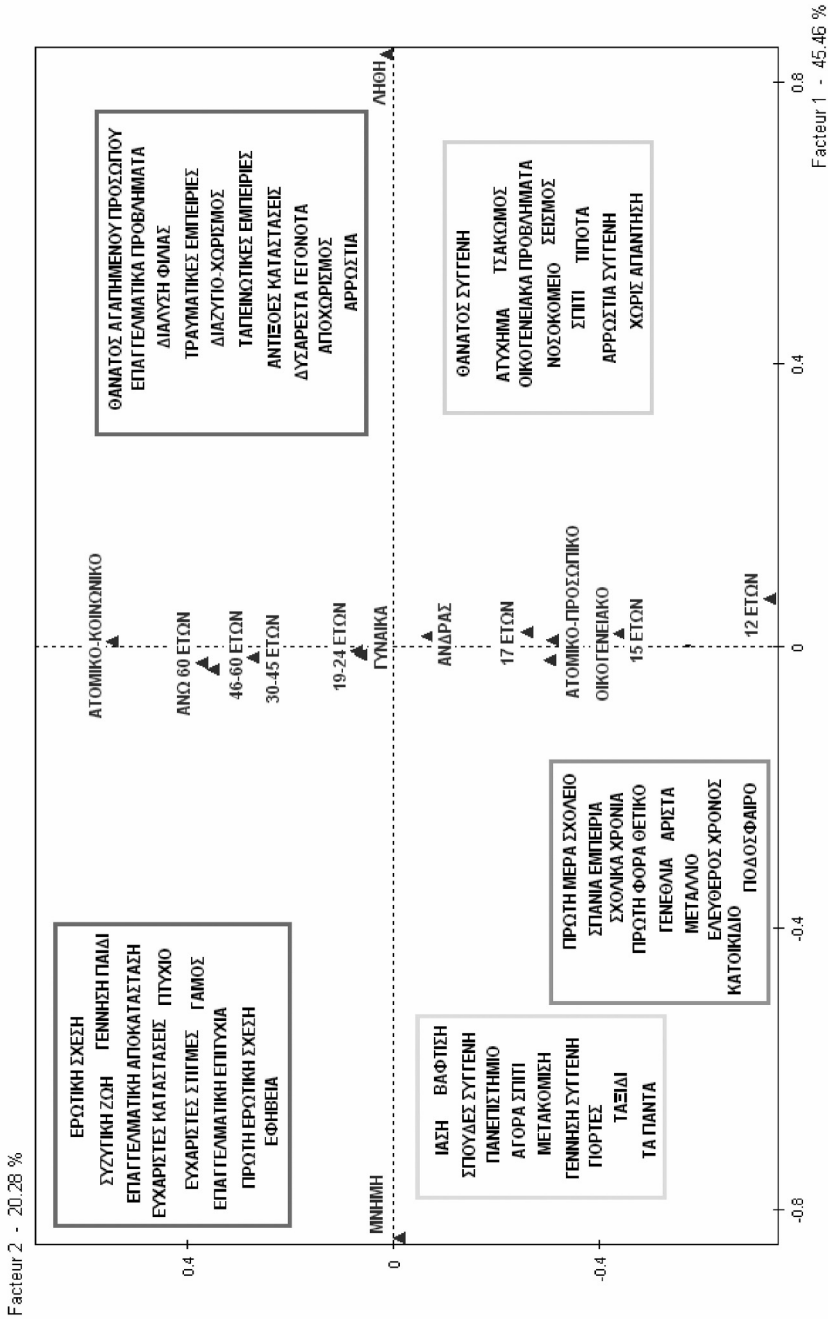
Ομάδες	Γεγονότα
Κοινωνική αυτοβιογραφική μνήμη ατόμων ηλικίας 30-45, 46-60 και άνω των 60 ετών (20.33%)	Γάμος, Πτυχίο, Επαγγελματική επιτυχία, Γέννηση παιδιού, Επαγγελματική αποκατάσταση, Ευχάριστες καταστάσεις, Ερωτική σχέση, Ευχάριστες στιγμές, Συζυγική ζωή, Πρώτη ερωτική σχέση
Οικογενειακή αυτοβιογραφική μνήμη ατόμων ηλικίας 19-24 ετών (14.37%)	Γέννηση συγγενή, Ταξίδι, Γιορτές, Βάφτιση, Σπουδές συγγενή, Ίαση, Αγορά σπιτιού, Μετακόμιση, Πανεπιστήμιο, Τα πάντα
Προσωπική αυτοβιογραφική μνήμη ατόμων ηλικίας 12, 15 και 17 ετών (11.56%)	Σπάνια εμπειρία, Πρώτη μέρα στο σχολείο, Σχολικά χρόνια, Πρώτη φορά θετικό, Γενέθλια, Άριστα στο σχολείο, Ελεύθερος χρόνος, Ποδόσφαιρο, Κατοικίδιο, Μετάλλιο
Κοινωνική αυτοβιογραφική “λήθη” ατόμων ηλικίας 19-24 και 30-45 ετών (20.59%)	Θάνατος αγαπημένου προσώπου, Επαγγελματικά προβλήματα, Αντίξοες καταστάσεις, Τραυματικές εμπειρίες, Διαζύγιο-Χωρισμός, Δυσάρεστα γεγονότα, Ταπεινωτικές εμπειρίες, Διάλυση φιλίας, Αποχωρισμός, Αρρώστια
Οικογενειακή και προσωπική αυτοβιογραφική “λήθη” ατόμων ηλικίας 12 και 15 ετών (33.15%)	Χωρίς απάντηση, Τσακωμός, Ατύχημα, Θάνατος συγγενή, Νοσοκομείο, Σπίτι, Οικογενειακά προβλήματα, Σεισμός, Αρρώστια συγγενή, Τίποτα

Η πρώτη ομάδα αντιστοιχεί στην κοινωνική αυτοβιογραφική μνήμη των ατόμων ηλικίας από 30 έως άνω των 60 ετών και τα κυριότερα γεγονότα που αναφέρουν τα άτομα αυτά είναι γάμος, πτυχίο, επαγγελματική επιτυχία, γέννηση παιδιού, επαγγελματική αποκατάσταση, ευχάριστες καταστάσεις, ερωτική σχέση, ευχάριστες στιγμές, συζυγική ζωή, πρώτη ερωτική σχέση. Στη δεύτερη ομάδα ανήκουν τα άτομα ηλικίας 19-24 ετών που αναφέρουν γεγονότα οικογενειακής αυτοβιογραφικής μνήμης, δηλαδή γέννηση συγγενή, ταξίδι, γιορτές, βάφτιση, σπουδές συγγενή, ίαση, αγορά σπιτιού, μετακόμιση, πανεπιστήμιο, τα πάντα. Η προσωπική αυτοβιογραφική μνήμη ατόμων ηλικίας 12 έως 17 ετών χαρακτηρίζει την τρίτη ομάδα και τα συχνότερα γεγονότα που αναφέρουν είναι σπάνια εμπειρία, πρώτη μέρα στο σχολείο, σχολικά χρόνια, πρώτη φορά θετικό, γενέθλια, άριστα στο σχολείο, ελεύθερος χρόνος, ποδόσφαιρο, κατοικίδιο, μέταλλο. Η τέταρτη ομάδα εκφράζει την κοινωνική αυτοβιογραφική “λήθη” ατόμων ηλικίας 19 έως 45 ετών και τα κυριότερα γεγονότα που αναφέρουν είναι θάνατος αγαπημένου προσώπου, επαγγελματικά προβλήματα, αντίξοες καταστάσεις, τραυματικές εμπειρίες, διαζύγιο-χωρισμός, δυσάρεστα γεγονότα, ταπεινωτικές εμπειρίες, διάλυση φιλίας, αποχωρισμός, αρρώστια. Τέλος, στην πέμπτη ομάδα συμμετέχουν τα άτομα ηλικίας 12 έως 15 ετών που αναφέρουν γεγονότα οικογενειακής και προσωπικής αυτοβιογραφικής “λήθης” τα χαρακτηριστικότερα των οποίων είναι τσακωμός, ατύχημα, θάνατος συγγενή, νοσοκομείο, σπίτι, οικογενειακά προβλήματα, σεισμός, αρρώστια συγγενή, τίποτα, και χωρίς απάντηση.

Τα αποτελέσματα της αυτόματης ιεραρχικής ανάλυσης που μόλις παρουσιάσαμε, απεικονίζονται στο Διάγραμμα 2, όπου διακρίνονται εμφανώς τα πέντε νέφη γεγονότων που γειτνιάζουν με τις ανεξάρτητες μεταβλητές (χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων και των πειραματικών συνθηκών της αυτοβιογραφικής μνήμης/“λήθης”).

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνουν τις αρχικές μας προβλέψεις. Ειδικότερα, αναδείχθηκε η “όμορφη” μνήμη και η “άσχημη” “λήθη” που συνδέονται με μοναδικά σημαντικά γεγονότα-σταθμούς στη ζωή των ατόμων, όπως προέβλεπε η Υπόθεση 1. Συγκεκριμένα, το περιεχόμενο της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης” συντίθεται από τις οικογενειακές αναμνήσεις, τις σχολικές αναμνήσεις, τα παιδικά και εφηβικά χρόνια, τα φοιτητικά χρόνια, τους φίλους και τις παρέες με τις φιλικές, τις ερωτικές και τις σεξουαλικές σχέσεις, το επάγγελμα, τις διακοπές και τα ταξίδια, τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, τις ιδιαίτερες στιγμές, καθώς και την υγεία και τα υλικά αγαθά. Τα γεγονότα αυτά είναι παρόντα

Διάγραμμα 2: Απεικόνιση των πέντε χαρακτηριστικών ομάδων αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”

τόσο στη μνήμη όσο και στη “λήθη”, συνθέτοντας τις δύο όψεις του ίδιου νομίματος. Η γέννηση και ο θάνατος, η υγεία και η ασθένεια, οι επιτυχίες και οι αποτυχίες στη ζωή, η επαγγελματική αποκατάσταση και η ανεργία ή τα επαγγελματικά προβλήματα, ο πλούτος και η φτώχεια, οι ευτυχισμένες ή χαρούμενες στιγμές και οι δυσάρεστες, τραυματικές ή ταπεινωτικές εμπειρίες, η σχέση, ο γάμος και ο χωρισμός ή το διαζύγιο, οι φιλικές, ερωτικές σχέσεις και οι τσακωμοί, τα όμορφα παιδικά, εφηβικά, σχολικά χρόνια και οι εντάσεις που δημιουργούν είναι τα ίδια θέματα που συναντάμε τόσο σε αυτά που θέλουμε να θυμόμαστε όσο και σε αυτά που θέλουμε να λησμονούμε. Από τη μια, η επιθυμία και η “υποχρέωση” της μνήμης και, από την άλλη, ο πόνος της μαρτυρίας ή της ενθύμησης, η λογοκρισία της “λήθης”, όλα πλημμυρισμένα με ευαισθησίες και έντονους συναισθηματισμούς.

Επιπλέον, όπως προέβλεπε η Υπόθεση 1, παρατηρήθηκε ότι οι συμμετέχοντες αναφέρουν συχνά μοναδικά γεγονότα που έχουν συμβεί “πρώτη” φορά στη ζωή τους, όπως η πρώτη ερωτική σχέση, η πρώτη ερωτική απογοήτευση, η πρώτη αγάπη, η πρώτη μέρα στο σχολείο, η πρώτη δουλειά, η πρώτη επαγγελματική απογοήτευση, ο θάνατος του γονιού, η γέννηση του παιδιού, ένα τρακάρισμα ή μια σοβαρή αρρώστια. Τα γεγονότα αυτά που συνιστούν γενικότερα κάποια πρώτη ή σπάνια εμπειρία δε δημιουργούν γενικές μνήμες, αλλά ιδιαίτερες και χωρο-χρονικά καταγεγραμμένες μνήμες, λόγω της σημαντικότητας του περιεχομένου τους και των συναισθημάτων που εγείρουν. Αυτά τα μοναδικά γεγονότα λειτουργούν συχνά ως χρονικά σημεία αναφοράς για την ανεύρεση άλλων γεγονότων (Halbwachs, 1925/1994. Ribot, 1881/2005). Για παράδειγμα, ένα γεγονός έγινε πριν ή μετά το γεγονός-σημείο αναφοράς, πριν ή μετά το γάμο, τη γέννηση του παιδιού, το θάνατο του γονιού ή το μεγάλο σεισμό.

Διαπιστώθηκε, επίσης, ότι οι εμπειρίες που αφορούν την ανάμνηση μιας σειράς γεγονότων για το ίδιο αντικείμενο ολοκληρώνονται σε κάτι ενιαίο, και τα άτομα θυμούνται καλύτερα την αρχή και το τέλος της σειράς, δηλαδή τα δύο άκρα. Θυμούνται, για παράδειγμα, την πρώτη μέρα στο σχολείο, την εισαγωγή τους στο πανεπιστήμιο και το πτυχίο, ενώ μιλούν για σχολικά, μαθητικά και φοιτητικά χρόνια, έχοντας μια γενική και συνολική ανάμνηση. Από τη μια μιλούν για τη γνωριμία με τον/τη σύζυγο, το γάμο, τη γέννηση του παιδιού και από την άλλη για συζυγική ή οικογενειακή ζωή.

Αναδείχθηκε, επίσης, όπως αναμενόταν από την Υπόθεση 3, μια αλληλεπίδραση μεταξύ των δημόσιων και ιδιωτικών γεγονότων. Τα γεγονότα δημόσιου χαρακτήρα, όπως διάφορα ιστορικο-πολιτικά γεγονότα (εμφύλιος, δικτατορία, κατάληψη της Κύπρου), η κατοχή και ο πόλεμος συνδέονται με έντονες συγκινήσεις και λειτουργούν ως γεγονότα αναφοράς, διευκολύνοντας την ενθύμηση των αυτοβιογραφικών γεγονότων που συνέβησαν την ίδια περίοδο. Τα δημόσια γεγο-

νότα καταγράφονται στη μνήμη σε συνδυασμό με τα αυτοβιογραφικά γεγονότα και αντιστρόφως, όπως επισημαίνουν οι Auriat (1996) και Schuman, Belli, και Bischooping (1997).

Μια άλλη κεντρική υπόθεση (Υπόθεση 2) της παρούσας έρευνας συνδέεται με τις τρεις διαστάσεις (προσωπικής, οικογενειακής, και κοινωνικής) της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”. Η διάκριση αυτή, όπως έχουμε ήδη επισημάνει, χρησιμοποιήθηκε για να προσδιοριστεί κυρίως η “λήθη” του αυτοβιογραφικού παρελθόντος. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η αυτοβιογραφική “λήθη” παρουσιάζει, από τη μια, τη δυσκολία αναφοράς γεγονότων λήθης (π.χ., απαντήσεις “τίποτα”, “χωρίς απάντηση”), που μπορούμε να μεταφράσουμε ως “σιωπές” και, από την άλλη, την αναφορά γεγονότων τα οποία τα άτομα δεν επιθυμούν να είχαν συμβεί, επειδή αφορούν θλιβερές καταστάσεις με προβλήματα, συγκρούσεις, ατυχήματα, ασθένειες, απώλειες προσώπων, αποτυχίες, κάποιο ναυάγιο, αεροπορικό δυστύχημα, ή σεισμό. Τα γεγονότα αυτά στενοχωρούν και τρομάζουν το άτομο, μπορούν, όμως, να αποτελέσουν αντικείμενο συζήτησης, εφόσον δεν είναι κοινωνικά “απαγορευμένα”. Ωστόσο, υπάρχουν και οι τραυματικές και ταπεινωτικές εμπειρίες, όπως είναι ο εξευτελισμός, η γελοιοποίηση, η ταπείνωση, τα βασανιστήρια, η κακοποίηση, η βία, η φυλάκιση, μια άσχημη σεξουαλική εμπειρία, ο βιασμός, κ.ά. που δεν αποτελούν απλώς δυσάρεστες καταστάσεις, αλλά στιγματίζουν την ύπαρξη του ατόμου. Αυτές οι τελευταίες είναι που συνθέτουν την “ηθική λήθη” (Ricoeur, 1999) και αποσιωπώνται, εφόσον αφορούν μια “απαγορευμένη” κοινωνικά “α-λήθεια”. Τα γεγονότα αυτά τα συναντάμε στην κοινωνική αυτοβιογραφική “λήθη”, εκεί δηλαδή όπου δεν υπάρχει εμπλοκή του ατόμου, εφόσον δε μιλάει για τον εαυτό του ή την οικογένειά του. Υπάρχει άραγε μια καλή και μια κακή “λήθη”, αναρωτιέται η Haas (2000) και παραθέτει την πλατωνική διάκριση της “λήθης φάρμακο” και της “λήθης φαρμάκι”. Η πρώτη στραμμένη προς τη ζωή, είναι μια λήθη που ανακουφίζει, απαλύνει τους καημούς, τις λύπες και τη θλίψη, ενώ η δεύτερη είναι μια μορφή “α-μνησιακής” λήθης και αφορά την άρνηση της μνήμης και τη διαγραφή οποιουδήποτε μνημονικού ίχνους. Η λήθη είναι μια δύναμη που προκαλεί κακό και ταυτοχρόνως ένα γιατρικό για όλα τα κακά, έχει μιαν ολέθρια και συνάμα μια ενεργητική δράση.

Όπως προέβλεπε η Υπόθεση 4, το περιεχόμενο της αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης” περνάει από το ηλικιακό φίλτρο των ατόμων. Η επικέντρωση των γεγονότων αυτοβιογραφικής μνήμης καθορίζεται από τις σημαίνουσες ομάδες υπαγωγής των ατόμων. Έτσι, τα παιδιά ηλικίας 12 έως 17 ετών αναφέρουν γεγονότα που συνδέονται με τις παρέες των συνομηλίκων, τους τσακωμούς, το σχολείο, το ποδόσφαιρο, το μετάλλιο, το κατοικίδιο, και με ενδο-οικογενειακά θέματα (αρρώστια, θάνατος, κ.ά.). Η ηλικία 19-24 ετών συνδέεται με γεγονότα οικογενει-

ακής μνήμης (γέννηση, βάφτιση, αγορά σπιτιού, μετακόμιση, κ.ά.) και με τη φοιτητική ταυτότητα (πανεπιστήμιο), η οποία θεωρείται οικογενειακή υπόθεση. Ωστόσο, μαζί με τα άτομα ηλικίας 30-45 ετών αναφέρονται και σε γεγονότα κοινωνικής αυτοβιογραφικής “λήθης” που σχετίζονται με κάποια αρρώστια ή θάνατο, με επαγγελματικά προβλήματα, με δυσάρεστες, τραυματικές ή ταπεινωτικές εμπειρίες, με κάποιο διαζύγιο ή αποχωρισμό. Τέλος, άτομα ηλικίας άνω των 30 ετών αναφέρουν γεγονότα κοινωνικής μνήμης που αφορούν ευχάριστες εμπειρίες, την ερωτική ή συζυγική σχέση (πρώτη ερωτική σχέση, ερωτική σχέση, γάμος, συζυγική ζωή, γέννηση παιδιού) και την επαγγελματική ταυτότητα (πτυχίο, επαγγελματική αποκατάσταση, επαγγελματική επιτυχία).

Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι τα άτομα μικρής ηλικίας έχουν μια εγωκεντρική αυτοβιογραφική μνήμη, η οποία με το πέρασμα των χρόνων γίνεται περισσότερο κοινωνιο-κεντρική. Κατά τα άλλα, παρατηρείται ότι τα άτομα που ανήκουν στην ίδια ηλικιακή ομάδα αναφέρουν κοινά, αλλά και διακριτά, γεγονότα που χαρακτηρίζουν την ομάδα τους. Η υπαγωγή δηλαδή σε μια συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα καθορίζει και την επιλογή των γεγονότων που είναι σημαίνοντα για την ταυτότητά τους. Οι στόχοι, τα ενδιαφέροντα, οι δραστηριότητες, οι κοινωνικές και διαπροσωπικές σχέσεις, τα σημεία αναφοράς, το κοινωνικό πλαίσιο, οι κοινωνικές θέσεις, οι υποχρεώσεις, οι ανάγκες, τα θέματα απασχόλησης, κ.ά. είναι κοινά στο εσωτερικό μιας ηλικιακής ομάδας και διακριτά από αυτά των άλλων.

Τέλος, όπως προέβλεπε η Υπόθεση 5 δεν παρατηρήθηκαν διαφορές στις απαντήσεις που δόθηκαν από τους άνδρες και τις γυναίκες.

Συμπέρασμα

Συμπερασματικά, η μνήμη είναι επιλεκτική και συγκρατεί τα γεγονότα που περιέχουν κάποιο μήνυμα, κάποια διδαχή, κάποιο νόημα για την ταυτότητα του ατόμου, διασφαλίζοντας έτσι τη συνέχειά του και θεμελιώνοντας τις ρίζες του για το μέλλον.

Σύμφωνα με τους Piolino et al. (2000), με το πέρασμα του χρόνου το περιεχόμενο της αυτοβιογραφικής μνήμης μπορεί να εξελιχθεί με τρεις τρόπους: να ξεχαστεί, να διατηρηθεί με όλες τις λεπτομέρειες (ιδιαίτερα εάν είναι σπάνιο ή ασυνήθιστο) ή να αφομοιωθεί σε γενικές δομές γνώσης. Σε αυτούς τους τρόπους εξέλιξης μπορούμε να προσθέσουμε και την κοινωνιοψυχολογική στρατηγική αποσιώπησης του παρελθόντος. Η μνήμη μπορεί να γίνει πηγή αρνήσεων ή σιωπής, όταν το φορτίο του παρελθόντος γίνεται βαρύ για το άτομο, όταν το ενοχοποιεί, το ντροπιάζει ή το πληγώνει (Haas, 2002a, 2002b). Η ιστορία του ατόμου δεν είναι πάντα καλή για να ειπωθεί ή να μεταβιβαστεί, το παρελθόν του δεν είναι πάντα

ένδοξο και αξιόλογο. Αυτή η κρυμμένη πλευρά της μνήμης μας ανάγει στην προβληματική της “λήθης” ή της ηθελημένης ατομικής και κοινωνικής α-μνησίας, η οποία τελικά δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια άλλη μορφή μνήμης και η οποία σε άλλα γεγονότα ρίχνει φως και άλλα τα κρατάει στο σκοτάδι. Η μνήμη λειτουργεί ως φίλτρο του παρελθόντος που στοχεύει στη διατήρηση ή την εξάλειψη των γεγονότων ή των εικόνων, με τρόπο ώστε να διατηρείται ακέραιη η ταυτότητα του ατόμου στο παρόν. Θυμόμαστε ό,τι έχει νόημα για μας και, κυρίως, αυτό που έχει επενδυθεί με θετική σημασία. Για μερικά γεγονότα είμαστε υπερήφανοι, διότι συμβάλλουν στη θετική αυτο-εικόνα μας, μας καταξιώνουν και θέλουμε να τα θυμόμαστε για πάντα, ενώ μερικά άλλα μας πληγώνουν, μας στενοχωρούν, μας δημιουργούν άγχος ή, ακόμη, μας κάνουν να ντρεπόμαστε και θα θέλαμε να μην είχαν συμβεί ποτέ, να ήταν αν-αληθή, να τα σβήσουμε από τη μνήμη μας, να τα “θάψουμε” βαθιά, να τα λησμονήσουμε. Έτσι, τα ατομικά ή κοινωνικά μυστικά εγγυώνται την ακεραιότητά μας ή, σε άλλες περιπτώσεις, αντιτάσσονται στον αφανισμό μας. Συχνά λέγεται ότι η αλήθεια του ατόμου βρίσκεται σ’ αυτό που κρύβει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Auriat, N. (1996). *Les défaillances de la mémoire humaine* [Τα κενά της ανθρώπινης μνήμης]. Paris: Presses Universitaires de France, Institut National d'Études Démographiques.
- Barret-Ducrocq, F. (Ed.). (1999). *Pourquoi se souvenir?* [Γιατί θυμόμαστε;]. Paris: Grasset.
- Bartlett, F. (1954). *Remembering: A study in experimental and social psychology*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. (Original work published 1932)
- Brown, M., & Kulik, J. (1977). Flashbulb memories. *Cognition*, 5, 73-99.
- Brewer, M. B., & Miller, N. (1996). *Intergroup relations*. Buckingham, UK: Open University Press.
- Camilleri, C., Kastersztein, J., Lipiansky, E.-M., Malewska-Peyre, H., Taboada-Leonetti, I., & Vasquez, A. (Eds.). (1990). *Stratégies identitaires* [Ταυτοτικές στρατηγικές]. Paris: Presses Universitaires de France.
- Candau, J. (1998). *Mémoire et identité* [Μνήμη και ταυτότητα]. Paris: Presses Universitaires de France.
- Conway, M. A. (1997). The inventory of experience: Memory and identity. In W. J. Pennebaker, D. Paëz, & B. Rime (Eds.), *Collective memory of political events* (pp. 21-45). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Faucheux, C., & Moscovici, S. (1968). Self-esteem and exploitative behavior in a game against chance and nature. *Journal of Personality and Social Psychology*, 8, 83-88.
- Haas, V. (2000). La “face cachée” de la mémoire. In M. Lavallée, S. Vincent, C. Ouellet, & C. Garnier (Eds.), *Les représentations sociales: Constructions nouvelles* [Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις: Νέες κατασκευές] (pp. 83-93). Montréal, Canada: GEIRSO, UQAM.

- Haas, V. (2002a). Approche psychosociale d'une reconstruction historique. Le cas vichyssois [Κοινωνιοψυχολογική προσέγγιση μιας ιστορικής ανακατασκευής. Η περίπτωση των κατοίκων της πόλης Βισσύ]. *Les Cahiers Internationaux de Psychologie Sociale*, 53, 32-45.
- Haas, V. (2002b). *La face cachée d'une ville*. In T. Ferenczi (Ed.), *Devoir de mémoire, droit à l'oubli ?* [Υποχρέωση στη μνήμη, δικαίωμα στη λήθη] (pp. 59-71). Paris: Complexe.
- Haas, V., & Jodelet, D. (1999). Pensée et mémoire sociale. In J.-P. Pétard (Ed.), *Psychologie Sociale* [Κοινωνική Ψυχολογία] (pp. 111-160). Paris: Bréal.
- Halbwachs, M. (1994). *Les cadres sociaux de la mémoire* [Τα κοινωνικά πλαίσια της μνήμης]. Paris: Albin Michel. (Original work published 1925)
- Halbwachs, M. (1968). *La mémoire collective* [Η συλλογική μνήμη]. Paris: Presses Universitaires de France. (Original work published 1950)
- Hayes, N. (1998). *Εισαγωγή στην ψυχολογία* (Α΄ Τόμος, Α. Κωσταρίδου-Ευκλείδη Επιμ. Μετάφ. & Έκδ., Γ. Σπανούδης & Κ. Σύρμαλη, Μετάφ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Jodelet, D. (1992). Mémoire de masse: Le côté morale et affectif de l'histoire [Μαζική μνήμη: Η ηθική και συναισθηματική πλευρά της ιστορίας]. *Bulletin de Psychologie*, XLV, 239-256.
- Iñiguez, L., Valencia, J., & Vázquez, F. (1997). The construction of remembering and forgetfulness: Memories and histories of the Spanish civil war. In W. J. Pennebaker, D. Paèz, & B. Rime (Eds.), *Collective memory of political events* (pp. 237-252). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Laurens, S., & Roussiau, N. (Eds.). (2002). *La mémoire sociale: Identités et Représentations Sociales* [Η κοινωνική μνήμη: Ταυτότητες και Κοινωνικές Αναπαραστάσεις]. Rennes, France: Presses Universitaires de Rennes.
- Licata, L., Klein, O., & Gely, R. (2007). Mémoire des conflits, conflits des mémoires: Une approche psychosociale et philosophique du rôle de la mémoire collective dans les processus de réconciliation intergroupe [Μνήμη συγκρούσεων, συγκρούσεις μνημών: Μια κοινωνιοψυχολογική και φιλοσοφική προσέγγιση του ρόλου της συλλογικής μνήμης στη διομαδική συμφιλίωση]. *Sociale Science Information*, 46, 563-589.
- Lipiansky, E.-M. (1992). *Identité et communication* [Ταυτότητα και επικοινωνία]. Paris: Presses Universitaires de France.
- Lira, E. (1997). Remembering: Passing back through the heart. In W. J. Pennebaker, D. Paèz, & B. Rime (Eds.), *Collective memory of political events* (pp. 223-235). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Lieury, A., Richer, E., & Weeger, I. (1978). Les événements privés et publics dans les souvenirs [Τα ιδιωτικά και δημόσια γεγονότα στις αναμνήσεις]. *Bulletin de Psychologie*, 338, 41-48.
- Liu, J. H., Goldstein-Hawes, R., Hilton, D. J., Huang, L. L., Gastardo-Conaco, C., Dresler-Hawke, E., Pittolo, F., Hong, Y.-Y., Ward, W., Abraham, S., Kashima, Y., Kashima, E., Ohashi, M.-M., Yuki, M., & Hidaka, Y. (2005). Social representations of events and people in world history across twelve cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36, 171-191.
- Liu, J. H., & Hilton, D. (2005). How the past weighs on the present: Social representations of

- history and their role in identity politics. *British Journal of Social Psychology*, 44, 537- 556.
- Liu, J. H., Paèz, D., Slawuta, P., Cabecinhas, R., Techio, E., Kokdemir, D., Sen, R., Vincze, O., Muluk, H., Wang, F., & Zlobina, A. (2009). Representing world history in the 21st Century. The impact of 9/11, the Iraq war, and the Nation-State on dynamics of collective remembering. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40, 667-692.
- Lyons, E. (1996). Coping with social change: Processes of social memory in the reconstruction of identities. In G. M. Breakwell & E. Lyons (Eds.), *Changing European identities* (pp. 31-39). Oxford, UK: Butterworth-Heinemann.
- Madoglou, A. (2008). Μνήμοstratégies vs. λήθοstratégies et le contenu de la mémoire individuelle volontaire et involontaire [Μνημοστρατηγικές vs. ληθοστρατηγικές και το εκούσιο και ακούσιο περιεχόμενο της ατομικής μνήμης]. *Bulletin de Psychologie*, 61, 431-448.
- Madoglou, A. (2009). Stratégies de représentations internes et externes de mémoire et d'oubli [Εσωτερικές και εξωτερικές αναπαραστασιακές στρατηγικές μνήμης και λήθης]. *Bulletin de Psychologie*, 62, 515-531.
- Madoglou, A., Melista, A., & Liaris-Hochhaus, S. (2010). Greeks' and Germans' representations of world events: Selective memory and voluntary oblivion. *Papers on Social Representations*, 19(2), 22.1-22.40 [http://www.psych.lse.ac.uk./psr/].
- Μαντόγλου, Α. (2005). *Μνήμες: Ατομικές, κοινωνικές, ιστορικές*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μαντόγλου, Α. (2010α). *Κοινωνική μνήμη, κοινωνική λήθη: Έκδηλες και λανθάνουσες μορφές κοινωνικής σκέψης*. Αθήνα: Πεδίο.
- Μαντόγλου, Α. (2010β). Κοινωνικές μνήμες και «αμνησίες» του ιστορικού παρελθόντος της Ελλάδας. *Ψυχολογία: Το Περιοδικό της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρείας*, 17, 121-139.
- McLean, K. C., Pasupathi, M., & Pals, J. L. (2007). Selves creating stories creating selves: A process model of self-development. *Personality and Social Psychology Review*, 11, 262-278.
- Middleton, D., & Edwards, D. (1997). Conversational remembering: A social psychological approach. In D. Middleton & D. Edwards (Eds), *Collective remembering* (pp. 23-45). London: Sage. (Original work published 1990)
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας (Β' έκδ.)*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.
- Μπεχράκης, Θ. (1999). *Πολυδιάστατη ανάλυση δεδομένων: Μέθοδοι και εφαρμογές*. Αθήνα: Λιβάνης.
- Μπούσοχτεν, Β. Ρ., Βερβενιώτη, Τ., Βουτυρά, Ε., Δαλκαβούγκης, Β., & Μπάδα, Κ. (Επιμ. Έκδ.). (2008). *Μνήμες και λήθη του ελληνικού εμφυλίου πολέμου*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Olick, J. K. (1999). Collective memory: The two cultures. *Sociological Theory*, 17, 333-348.
- Παπανικολάου, Κ. Α. (Επιμ. Έκδ.). (2007). *Οι αμνησίες. Η ανάδυσση μιας νέας επιστήμης του νου*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Paèz, D., Liu, J., Techio, E., Slawuta, P., Zlobina, A., & Cabecinhas, R. (2008). "Remembering" World War II and willingness to fight sociocultural factors in the social representation of historical warfare across 22 societies. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 39, 373-380.

- Pennebaker, J. W., Paèz, D., & Rime, B. (Eds.). (1997). *Collective memory of political events*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Pennebaker, J. W., Paèz, D., & Deschamps, J. C. (2006). The social psychology of history: Defining the most important events of the last 10, 100 and 1000 years. *Psicologia Política*, 32, 15-32.
- Piolino, P., Desgranges, B., & Eustache, F. (2000). *Le mémoire autobiographique: Théorie et pratique* [Η αυτοβιογραφική μνήμη: Θεωρία και πρακτική]. Marseille, France: Solal Éditeurs.
- Ribot, T. (2005). *Les maladies de la mémoire* [Οι ασθένειες της μνήμης]. Paris: Marseille, L'Harmattan. (Original work published 1881)
- Ricoeur, P. (1999). A l'horizon de la prescription: L'oubli. Débat. In F. Barret-Ducrocq (Ed.), *Pourquoi se souvenir?* [Γιατί θυμόμαστε;] (pp. 92-95). Paris: Grasset.
- Roussio, H. (1999). Le statut de l'oubli. In F. Barret-Ducrocq (Ed.), *Pourquoi se souvenir?* [Γιατί θυμόμαστε;] (pp. 109-112). Paris: Grasset.
- Schuman, H., & Scott, J. (1989). Generations and collective memories. *American Sociological Review*, 54, 359-381.
- Schuman, H., Belli, F. R., & Bischooping, K. (1997). The generational basis of historical knowledge. In W. J. Pennebaker, D. Paez, & B. Rime (Eds.), *Collective memory of political events* (pp. 47-77). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Systeme Portable pour l'Analyse des Données (SPAD): Version 5.0. (2001). *Manuel de Référence CISIA*. France: Montreuil.
- Tajfel, H., & Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *Social psychology of intergroup relations* (pp. 33-47). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Todorov, T. (2004). *Les abus de la mémoire* [Οι καταχρήσεις της μνήμης]. Paris: Arléa.
- Thadden, R. (1999). Une histoire, deux mémoires. In F. Barret-Ducrocq (Ed.), *Pourquoi se souvenir?* [Γιατί θυμόμαστε;] (pp. 42-45). Paris: Grasset.

Παράρτημα Α

Ταξινόμηση γεγονότων που εμφανίζονται με χαμηλή συχνότητα (< 5) σε ευρύτερες θεματικές κατηγορίες

1. Αγορά παιχνίδι

Αγορά παιχνιδιού για τον υπολογιστή, αγορά κούκλας

2. Σπάνια εμπειρία

Αλεξίπτωτο, εγκαίνια εκκλησίας, είδα διάσημο πρόσωπο, συμμετοχή σε τηλεοπτική εκπομπή, ένα ιδιαίτερο βράδυ, εργένικη ζωή, καλή ψαριά, κοιμήθηκα σε ένα φίλο, μπάνιο στο ποτάμι, ντίσκο, τολμηρό γεγονός, αυτοκόλλητα, σουζά, τρύπα στη γλώσσα, με τσίμπησε κόκορας, κατασκήνωση, μεταφυσική εμπειρία, χιονοπόλεμο, υποτροφία, μαθηματική εταιρία

3. Τραυματικές εμπειρίες

Αλκοολισμός γονέα, αλλαγή σχολείου, ανήθικες πράξεις, απαγωγή, απόπειρα δολοφονίας, άσκηση βίας, άσχημη ερωτική εμπειρία, αυτοκτονία, βασανιστήρια Άγγλων, βίαιη εμπειρία, γεγονός που μετανιώνω, διαφορετικές σεξουαλικές προτιμήσεις πατέρα, έγκλημα, έκανε αδικίες, εξαφάνιση παιδιού, επιστροφή, εσωτερικός στο σχολείο, εφιάλτης, κήφα, έφυγα από το σπίτι, ηλεκτροπληξία, θαλασσοταραχή, κακοποίηση, κλοσιά από Γερμανό, κατάθλιψη, ναρκωτικά, ξεριζωμός από τη Μικρά Ασία, οικοτροφείο παιδιού, πνιγμός, σκότωση, φόβος, χάθηκα, αποβολή παιδιού από το σχολείο, πρόβλημα τεκνοποίησης, έκτρωση

4. Ταπεινωτικές εμπειρίες

Ταπείνωση, υπακοή, κοροϊδία, προσβολή, τιμωρία, γελοιοποίηση, χαστούκι, αγένεια συγγενή, αναξιοπρέπεια, ανεντιμότητα, εκτεθειμένος, έλλειψη αξιοπρέπειας, δίκη, δικαστήριο, εξευτελισμός, έφαγα ξύλο, με έβρισαν, με κοροΐδεψαν, πράξεις που έβλαψαν, πράξεις που μετάνιωσα, ρεζιλίκι, σκληρά λόγια

5. Ευχάριστες καταστάσεις

Αναγνώριση, συμπαράσταση, συμπαράσταση παιδιού, συμφιλίωση αδελφού, νέα ζωή, όνειρα μέλλον, πνευματική ανάπτυξη, δραστηριότητες, αποκριές, αστεία, γαλήνη, γαμήλιο ταξίδι, ωραίες γυναίκες, διδακτικά γεγονότα, ελευθερία επιλογής, εκκλησία, εμπειρίες, ενηλικίωση, επανασύνδεση γονιών, επίσκεψη γονιός, επιστροφή αδελφού από εξωτερικό, επιστροφή πατέρα από μέτωπο, επιστροφή στην πατρίδα, ευεργετήματα, ζωγραφική, καλή συζήτηση, μάζεμα ελιάς, ανεξαοτησία, συνέπεια, χωριό

6. Συγγενείς

Συγκεκριμένη εμπειρία με κάποιον συγγενή (παιδί, γιαγιά, παππούς, αδελφός, σύζυγος, θείος, ανίψι, εγγόνι, ξάδερφος)

7. Υλικά αγαθά

Κότερο, περιουσία

8. Πολιτικά γεγονότα

Δικτατορία, εμφύλιος, κυπριακό, ΠΑΣΟΚ

9. Αντίξοες καταστάσεις

Καταιγίδα, κατάρρευση ονείρου, καταστροφές, όχι βόλτα, όχι σεξ, όχι χαρτζιλίκι, άσχημο παρελθόν, κατσαρίδα, κλάμα, αδικία, άγχος, αδυναμία, αθέτηση λόγου, αμαρτία, αμηχανία, ανάξιο μνήμης, πόνος, αναστάτωση, ανεκπλήρωτος στόχος, δόλος, διαφθορά, στενοχώρια, παρεξήγηση, αντίθετος χαρακτήρας, αντικοινωνική συμπεριφορά, ανυπακοή, απογοήτευση, απόσταση από γονείς, άσχημο γεύμα, άσχημος καιρός, απαγορεύσεις γονιών, ατυχίες μυρμήγκια, αχαριστία, βλακειές, γηρατειά, δεν κληρώθηκα στη σημαία, διάλυση συγκροτήματος, διαφωνία, εμπόδια, έσκαβα χιόνια, έσπασα βάζο, εχθρός, θλιβερά γεγονότα, κακή γειτνίαση, κακή μέρα, έφυγα από το χωριό, κακή ώρα, κακό όνειρο, κακό πρόσωπο, κακό σε συνάνθρωπο, κακοτυχία, κακουχίες, άσχημα πράγματα, άσχημα όνειρα, άσχημες εμπειρίες, άσχημες στιγμές, άσχημα γεγονότα, κλειδώθηκα έξω, κάπνισμα, κοπάνα σχολείο, κρίση, κυκλώνας, λάστιχο, μακριά από οικογένεια, μεθύσι, μοναξιά, νεανική βλακεία, πανικός, πάχος, περίοδος ζωής, πυρκαγιά, τσίμπησε τσουχτρά, κακές επιλογές, φρικτή ιστορία, φάρσα μητέρας

10. Δίπλωμα

Ξένης γλώσσας, οδήγησης

11. Ταξίδια

Ταξίδια, εκδρομή, θάλασσα, διακοπές

12. Επαγγελματικά προβλήματα

Ανεργία, επαγγελματικές αποτυχίες

13. Ελεύθερος χρόνος

Βόλτα, σινεμά, συναυλία

14. Σπουδές συγγενή

Πανεπιστήμιο συγγενή, πτυχίο συγγενή (αδελφός, ξάδερφος, ανιψιός, εγγόνι ...)

15. Γενέθλια

Επέτειος, γενέθλια παιδί

16. Αεροπορικό-ναυάγιο

Αεροπορικό ατύχημα ή ναυάγιο

17. Κλοπή

Κλοπή, κλοπή σπίτι, κλοπή τσάντας

18. Σπίτι

Παλιό σπίτι, κατάσχεση, πλημμύρα, γκρέμισμα, πώληση, φωτιά, ζημιές

19. Ευχάριστες στιγμές

Ευτυχοισμένες στιγμές, καλές στιγμές, ευχάριστη συνάντηση, όμορφες στιγμές, συγκεκριμένες γιορτινές μέρες

20. Δυσάρεστα γεγονότα

Δύσκολες στιγμές, κακές στιγμές, παράλογα πράγματα, ταλαιπωρία

21. Καλά πράγματα

Καλές πράξεις, καλοσύνες

22. Τσακωμός

Καυγάς, καυγάς φίλος, καυγάς συγγενή

23. Πρώτη φορά αρνητικό

Μου πήραν αίμα, απόρριψη, επαγγελματική αποτυχία, προδοσία, τρακάρισμα, χωρισμός, χαστούκι, ξύλο, μεθύσι, στρατός, τούμπα, εξετάσεις αποτυχία, ερωτική απογοήτευση, ήττα, τιμωρία, ατύχημα, προσβολή, κλοπή

24. Πρώτη φορά θετικό

Επαγγελματική επιτυχία, αυτοκίνητο, πρώτα λόγια του παιδιού, πρώτη κοινωνία, μετάλλιο, γενέθλια, πάρτι, αγώνας, παιχνίδι, κατοικίδιο, χωριό, ανέβηκα σε άλογο, συναυλία, αεροπλάνο, βόλτα, κινηματογράφος, εκδρομή, ταξίδι, διακοπές, πισίνα, κιθάρα, θέατρο, πρώτη μέρα στο πανεπιστήμιο, τσιγάρο, επέτειο, φιλία, γήπεδο, θέατρο, γκολ, χρήματα, παιδί

25. Διάφορα

Υποσχέσεις, φαγητό, τηλέφωνο, ταυτότητα, πεθερά, μέλλον, μουσική, όνομα, πατρίδα, χαμένες ευκαιρίες, ασήμαντα γεγονότα, γεγονότα

Παράρτημα Β

Συχνότητα και ποσοστό γεγονότων αυτοβιογραφικής μνήμης και “λήθης”

ΓΕΓΟΝΟΤΑ	Αυτοβιογραφική μνήμη	Αυτοβιογραφική “λήθη”	Συχνότητα	Ποσοστό %
ΑΓΑΠΗΜΕΝΑ ΠΡΟΣΩΠΑ	20	1	21	0.3
ΑΓΟΡΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΥ	19	0	19	0.3
ΑΓΟΡΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ	16	2	18	0.2
ΑΓΟΡΑ ΣΠΙΤΙΟΥ	66	1	67	0.9
ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΟ ΔΥΣΤΥΧΗΜΑ- ΝΑΥΑΓΙΟ	0	10	10	0.1
ΑΚΥΡΟ	33	31	64	0.9
ΑΝΤΙΞΟΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ	7	193	200	2.8
ΑΠΟΤΥΧΙΑ	2	53	55	0.8
ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΣΤΙΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ	1	35	36	0.5
ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΣ	0	19	19	0.3
ΑΠΩΛΕΙΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ	0	10	10	0.1
ΑΡΙΣΤΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	40	2	42	0.6
ΑΡΡΑΒΩΝΑΣ	12	0	12	0.2
ΑΡΡΩΣΤΙΑ	2	130	132	1.8
ΑΡΡΩΣΤΙΑ ΣΥΓΓΕΝΗ	3	85	88	1.2
ΑΣΧΗΜΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ	0	11	11	0.1
ΑΣΧΗΜΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ	0	18	18	0.2
ΑΤΥΧΗΜΑ	17	297	314	4.3
ΒΑΦΤΙΣΗ	21	1	22	0.3
ΒΙΑΣΜΟΣ	0	10	10	0.1
ΓΑΜΟΣ	239	11	250	3.4
ΓΑΜΟΣ ΣΥΓΓΕΝΗ	79	3	82	1.1
ΓΕΝΕΘΛΙΑ	62	2	64	0.9
ΓΕΝΝΗΣΗ	21	2	23	0.3
ΓΕΝΝΗΣΗ ΜΟΥ	89	6	95	1.3
ΓΕΝΝΗΣΗ ΠΑΙΔΙΟΥ	415	1	416	5.7
ΓΕΝΝΗΣΗ ΣΥΓΓΕΝΗ	165	9	174	2.4
ΓΙΟΡΤΕΣ	62	6	68	0.9
ΓΚΑΦΕΣ	1	7	8	0.1
ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΣΥΖΥΓΟΣ	44	1	45	0.6

ΓΟΝΕΙΣ	18	2	20	0.3
ΜΕ ΔΑΓΚΩΣΕ ΣΚΥΛΟΣ	2	11	13	0.2
ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΞΕΧΑΣΩ	0	7	7	0.1
ΔΕΝ ΘΥΜΑΜΑΙ	6	7	13	0.2
ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΓΟΝΕΩΝ	2	24	26	0.4
ΔΙΑΖΥΓΙΟ-ΧΩΡΙΣΜΟΣ	3	132	135	1.9
ΔΙΑΛΥΣΗ ΦΙΛΙΑΣ	0	11	11	0.2
ΔΙΑΦΟΡΑ	20	14	34	0.5
ΔΙΠΛΩΜΑ	9	0	9	0.1
ΔΥΣΑΡΕΣΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	6	58	64	0.9
ΔΩΡΟ	7	0	7	0.1
ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ	27	1	28	0.4
ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ	1	12	13	0.2
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ				
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	1	99	100	1.4
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ				
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	39	0	39	0.5
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ	42	0	42	0.6
ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ	31	0	31	0.4
ΕΡΩΤΙΚΗ ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΣΗ	1	41	42	0.6
ΕΡΩΤΙΚΗ ΣΧΕΣΗ	14	2	16	0.2
ΕΥΧΑΡΙΣΤΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ	43	1	44	0.6
ΕΥΧΑΡΙΣΤΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ	71	0	71	1.0
ΕΦΗΒΕΙΑ	10	3	13	0.2
ΗΤΤΑ ΣΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ	1	26	27	0.4
ΘΑΝΑΤΟΣ ΑΓΑΠΗΜΕΝΟΥ				
ΠΡΟΣΩΠΟΥ	13	292	305	4.2
ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΤΟΙΚΙΔΙΟΥ	2	64	66	0.9
ΘΑΝΑΤΟΣ ΣΥΓΓΕΝΗ	38	420	458	6.3
ΙΑΣΗ	17	0	17	0.2
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ	3	9	12	0.2
ΚΑΚΟΙ ΒΑΘΜΟΙ	1	35	36	0.5
ΚΑΛΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ	13	0	13	0.2
ΚΑΤΟΙΚΙΔΙΟ	42	1	43	0.6
ΚΑΤΟΧΗ	3	11	14	0.2
ΚΛΟΠΗ	0	21	21	0.3
ΛΑΘΗ	10	25	35	0.5
ΛΑΧΕΙΟ	9	0	9	0.1

ΛΟΥΝΑ ΠΑΡΚ	9	0	9	0.1
ΜΕΤΑΚΟΜΙΣΗ	21	8	29	0.4
ΜΕΤΑΛΛΙΟ	27	1	28	0.4
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	3	11	14	0.2
ΝΕΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ	10	0	10	0.1
ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ	2	55	57	0.8
ΝΤΡΟΠΗ	0	10	10	0.1
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	0	42	42	0.6
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ	46	1	47	0.6
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	0	38	38	0.5
ΠΑΙΔΙΑ	13	1	14	0.2
ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ	78	7	85	1.2
ΠΑΙΧΝΙΔΙ	14	0	14	0.2
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	154	3	157	2.2
ΠΑΡΑΣΤΑΤΗΣ	10	0	10	0.1
ΠΕΝΘΗΜΕΡΗ	17	0	17	0.2
ΜΕ ΠΛΗΓΩΣΑΝ	0	10	10	0.1
ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ	40	5	45	0.6
ΠΟΛΕΜΟΣ	0	12	12	0.2
ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	2	13	15	0.2
ΠΡΟΔΟΣΙΑ	0	20	20	0.3
ΠΡΩΗΝ	2	5	7	0.1
ΠΡΩΤΗ ΑΓΑΠΗ	34	2	36	0.5
ΠΡΩΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ	23	0	23	0.3
ΠΡΩΤΗ ΕΡΩΤΙΚΗ ΣΧΕΣΗ	101	5	106	1.5
ΠΡΩΤΗ ΜΕΡΑ ΣΧΟΛΕΙΟ	19	6	25	0.3
ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ ΑΡΝΗΤΙΚΟ	2	34	36	0.5
ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ ΘΕΤΙΚΟ	97	3	100	1.4
ΠΤΥΧΙΟ	65	1	66	0.9
ΡΑΜΜΑΤΑ	1	6	7	0.1
ΣΕΙΣΜΟΣ	2	35	37	0.5
ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	13	2	15	0.2
ΣΠΑΝΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΑ	51	3	54	0.7
ΣΠΙΤΙ	7	17	24	0.3
ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΥΓΓΕΝΗ	44	0	44	0.6
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΘΗΤΕΙΑ	15	11	26	0.4
ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	15	4	19	0.3
ΣΥΖΥΓΙΚΗ ΖΩΗ	6	1	7	0.1

ΣΥΝΤΑΞΗ	6	3	9	0.1
ΣΧΕΣΗ	19	8	27	0.4
ΣΧΟΛΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ	43	28	71	1.0
ΤΑ ΠΑΝΤΑ	12	6	18	0.2
ΤΑΞΙΔΙ	212	9	221	3.0
ΤΑΠΕΙΝΩΤΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ	4	57	61	0.8
ΤΙΠΟΤΑ	3	32	35	0.5
ΤΡΑΥΜΑΤΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ	4	85	89	1.2
ΤΣΑΚΩΜΟΣ	6	105	111	1.5
ΥΛΙΚΑ ΑΓΑΘΑ	5	0	5	0.1
ΦΙΛΙΑ	67	5	72	1.0
ΦΟΙΤΗΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ	24	0	24	0.3
ΦΤΩΧΕΙΑ	1	4	5	0.1
ΦΥΛΑΚΗ	1	4	5	0.1
ΧΑΛΑΣΕ ΠΑΙΧΝΙΔΙ	0	10	10	0.1
ΧΩΡΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗ	339	613	952	13.1
ΨΕΜΑ	0	8	8	0.1
ΣΥΝΟΛΟ	3630	3630	7260	100.0

AUTOBIOGRAPHICAL MEMORY AND “FORGETTING” IN PERSONAL, FAMILIAL, AND SOCIAL CONTEXT

Anna Madoglou

Panteion University, Athens, Greece

Abstract: The aim of the present research was to study autobiographical memory and “forgetting”. Participants in the study were 575 males and 635 females, of different age groups; they were asked to write down three events “worth remembering” and three events “they would rather forget” in personal, familial, and social context. Results revealed that autobiographical memory comprises nice and pleasant events conducive to an individual’s positive self-image and self-enhancement. In contrast, events of autobiographical “forgetting” were hurtful, distressful and anxiety-provoking, making them feel shame, wishing they had never occurred. The latter kind of events was particularly observed in the context of social autobiographical “forgetting”, which comprised traumatic, humiliating, forbidden events, cast out of memory for the sake of morality and silences. It was also found that selection of autobiographical memory and “forgetting” depended on participants’ age. Finally, the contents of the autobiographical memory and “forgetting” were constructed upon everyday relationships individuals maintained with members of their in-groups. Family, school, peers, colleagues, the historical, the social and political framework of their time provided individuals with self-defining references. It is concluded that the main function of the autobiographical memory and “forgetting” is the construction and defense of the individual’s personal and social identity.

Key words: Autobiographical memory, Autobiographical “forgetting”, Social context, Social identity

Address: Anna Madoglou, Department of Psychology, Panteion University of Social and Political Sciences, 136 Syngrou Avenue, 176 71 Athens, Greece. Phone: +30-210-4941965 & +30-6976569076. E-mail: madoglou@panteion.gr & madoglou@gmail.com